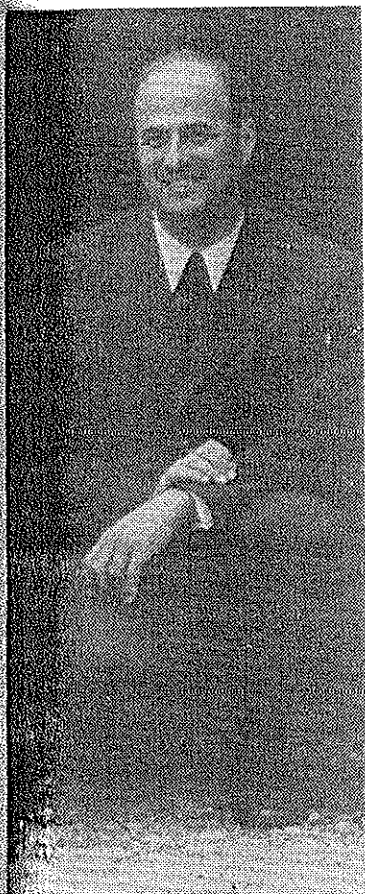

DON IVO LOZIĆ (1935.- 1990.)

RAO GDINJSKO-BOGOMOLJSKI ŽUPNIK (1968.-1978.)

*"Iskustvo nas uči, da se ondje nadati
većem plodu, gdje je mnogo protivština"*

(sv. Ignacije L.)

Desetak dana poslije spomena 30. obljetnice svećeništva, shrvan teškom bolešću, 55-godišnji don Ivo Lozić preminuo je u svojem zavičajnom mjestu Milni na Braču 12. kolovoza 1990.g.¹ Rodio se 16. studenoga 1935.g. Pučku školu pohađao je u rodnom mjestu,² sjemenišnu klasičnu gimnaziju u Splitu,³ gdje je započeo i bogoslovni studij, koji je nastavio u Đakovu. Za svećenika je zaređen u rodnoj Milni 31. srpnja 1960.g.⁴

U prvoj godini svećeništva zamjenjivao je župnike u više mjesta hvarske biskupije, da bi poslije svu župničku službu obavljao na otoku Hvaru: od 1961. do 1968. u Vrisniku i Pitvama, od 1968. do 1978. u Gdinju i Bogomolju

1. U povodu Lozićeve smrti objelodanjena su tri nekrologa: a) I. E(TEROVIĆ), *Ivo Lozić svećenik*, u Glas Koncila 29 (1990) 36, 10; b) ISTI, *In memoriam: Don Ivo Lozić*, u Bračka Crkva 12 (1990) 2, 5; c) M.T. (= S. ŠTAMBUK), *Milna se družila sa suzom (+ Ivo Lozić)*, u Zvijezda mora 1 (1990) 1,4. - Ugodna mi je dužnost zahvaliti o. Petru Lubini OFM, uredniku lista "Marija", don Juri Cariću, svećeniku hvarske biskupije, i Nikoli Kuzmičiću, svećeničkom pripravniku, što su spremno pročitali ovaj rad u rukopisu i dali mi korisne savjete.
2. Lozićeve dvije učiteljice, koje su nedavno umrle u dubokoj starosti, pripovijedale su mi o njemu kao o darovitu i marljivu učeniku.
3. Ispit zrelosti položio je na svršetku šk. god. 1953/54. i kao takav registriran je u zbornom djelu: *290 godina klasične gimnazije u Solitu 1700-1990*, Split 1990, 558.
4. Kao 9-godišnji ministrant pribivao sam Lozićevoj mladoj misi u Milni 7. kolovoza 1960.g.

(u tim je župama moj neposredni prethodnik), od 1978. do smrti u Vrbovskoj, s time da je od 1989. bio također i sužupnik u Jelsi.

Šematizam hvarske biskupije za 1976.g. navodi njegove službe i imenovanja: počasni kanonik hvarškoga Stolnog kaptola, predsjednik Dijecezanskoga liturgijskog odbora, dekan hvarškoga dekanata, branitelj ženidbenog veza pri Interdijecezanskom crkvenom sudu I. i II. stupnja u Splitu. Navedene godine bio je i član ovih vijeća: svećeničkoga (prezbiterijalnoga), konzistorijalnoga i prosinodalno-ispitateljskoga. Također je bio član komisije za preuređenje crkava i crkvenih objekata.

1. Lozićeva izvješća o Gdinju i Bogomolju⁵

Budući da se u ovoj studiji Lozić obrađuje posebno kao župnik u Gdinju i Bogomolju, prikladno se odmah upoznati s dotičnim župama. Njegova sažeta izvješća o njima objelodanjena su 1974.g.⁶ Preuzimanje tih tekstova u ovaj rad zapravo je Lozićevo predstavljanje njegovih župa.

1.1. Gdinj

"Župa sv. Jurja, mučenika, ima svoje početke oko god. 1565. Od toga je vremena i stara župska crkva i crkvica sv. Lucije, koja je bila patronat hvarskih kanonika. Župa je početkom 20. st. brojila oko 800 duša. Danas, po zadnjem popisu, oko 450 u mjestu živućih. Mladeži nema, iselila u gradove. Djece malo. Kroz 5 godina rođenih u župi samo 8, a umrlo 51. Od 110 obitelji samo dvadesetak njih sada ima djece u kući, a sve ostale obitelji samo su muž i žena, većinom preko 60 godina starosti. Dakle, župa u umiranju. Crkvu posjećuju masovno na Veliki petak, blagdanom 113, a redovito 114. Sakramenti se primaju slabo. Neke obitelji često i kompletno, a kod velikog broja obitelji godinama nitko iz kuće. Muškarci, osim 4-5 njih, gotovo nitko godinama na sakramente. Jedan je od razloga što ima preko 20 obitelji crkveno nevjenčanih, a ti nemaju crkvenoga života i njihov utjecaj prelazi na druge, posebno na vlastitu djecu.

5. Reportažu o Gdinju i Bogomolju u doba mojega župnikovanja objelodanio je K. JOLIĆ (=P. IUBINA), *Na istočnom dijelu otoka*, u *Marija* 23 (1985) 4, 143-146.
6. S. ŠTAMBUK (urednik), *Duhovski plamen*, Povremeno glasilo župe sv. Duha u Vrbanju na Hvaru 3 (1974) 11, 2-3.

Prošle godine uređivali smo crkvu; osim 4 obitelji svi su ostali dali oblat doprinos u novcu i radnoj snazi za obnovu crkve - zgrade. Kamo sreće da bi tako nastojali obnoviti crkvu - u dušama! Otkad postoji, župa nije dala nikada ni jedno svećeničko zvanje.⁷ Od redovničkih samo jednu karmelitanu, sada živu.⁸ Inače svećenik je u župi rado primljen i svi ga bez iznimke materijalno uzdržavaju“⁹

1.2. Bogomolje

“Početak kao i Gdinja. Tada je imalo dušobrižnika zajedničkog za Gdinj i Zastrazišća.¹⁰ Narod dosta plemenit i vrlo gostoljubiv kao i gdinjski. Danas vjerski vrlo raznolik. Poslije I. svjetskog rata jedina hvarska župa u koju je ušao starokatolicizam, koji je župu podvojio. U tom stanju ju je dočekaio II. svjetski rat,¹¹ koji je novim idejama razvodnio i ono vjerski zdrava što je bilo još ostalo. Stanovnika danas broji oko 350 s filijalnim Selcima,¹² a od toga crkvu pohada oko 60 redovitih posjetitelja, jednako na Veliki petak i u nedjelje, uglavnom starije osobe. Mladeži nema, mlade obitelji u selu mahom su daleko od crkve. Ipak muškog svijeta nedjeljom je na misi više nego u Gdinju. Tih 60 posjetitelja redovito primaju i godišnje sakramente. Župa je kroz svoju povijest dala više duhovnih zvanja: 5 franjevac - 1 još živa, od pokojnih je značajan o. Ladislav Ivanković,¹³ na čijem se grobu u Kozici vjernici svake godine posebno mole. Od svjetovnih

7. Po tomu je Gdinj iznimka ne samo u hvarskoj biskupiji nego zacijelo i na širem području. S tim u svezi napominjem da je moja rodna 13-stoljetna župa od 1400.g. do danas dala stotinu svećenika. Usp. J. FRANULIĆ, *Smotra Bogu posvećenih osoba iz Nerežišća na Braču*, u *Služba Božja* 31 (1991) 1, 65-84.

8. Dotičnu redovnicu životni je put još kao djevojčicu odveo iz zavičaja, iz kojega - kako sama izjavljuje - ne bi nikada bila otišla u samostan.

9. Do Lozićeva dolaska godišnja se redovina župniku sastojala u vinu i suhim smokvama. On je odredio da se ubuduće podmiruje litrom lavandina ulja na kuću. Godišnju redovinu župniku treba izmisliti od obvezatna godišnjeg doprinosa crkvi, što je uveo Lozić (usp. svršetak 5. poglavlja).

10. Treba nadodati da se bogomoljska župa osamostalila od Gdinja 1745.g.

11. To je pojava podrobnije opisana u poglavlju 2.2.1.

12. Budući da je za Gdinj navedeno kako je početkom stoljeća imao oko 800 stanovnika, valja napomenuti da je u isto doba otprilike toliko imalo i Bogomolje. Po najnovijem popisu (travanj 1991.) Gdinj ima 189 (1981.g. 308), a Bogomolje 140 stanovnika (1981.g. 251).

13. (1897-1942), franjevac sveta života, kao župnik Kozice kraj Vrgorca ubijen od četnika s mnoštvom svojih župljana. Registriran je među onima koji su umrli na glasu svetosti. Usp. K. JURIŠIĆ, *Katalog hrvatskih Božjih ugodnika*, u monografiji *Sv. Nikola Tavelić*, Zagreb 1971, 214 (257).

svećenika jedini je don Petar Rudan, kanonik u Hvaru.¹⁴ Za mjesnu feštu ne slavi se Blagovijest,¹⁵ nego sv. Liberan.¹⁶ Prije se slavio na zadnju nedjelju svibnja, a danas po novim propisima, slavit će se 25. svibnja.¹⁷ I ovdje vjernici, njih 60, daju rado i nesebično za crkvu. Kroz pet godina oni sami uložili su u crkvu nekoliko milijuna,¹⁸ a to je vrlo pohvalno za to 'malo sta do'."

2. Novija (protu)vjerska prošlost Gdinja i Bogomolju¹⁹

Uočili smo da uzrok nezavidnu vjerskom stanju u Bogomolju, uz nekadašnji starokatolicizam, Lozić također vidi i u "novim idejama" koje je donio II. svjetski rat. Međutim, takva se tvrdnja tiče i Gdinja (doduše, ne onaj dio o starokatolicizmu). Uostalom, za obje župe Lozić to izričito tvrdi u svojim govorima, kojih mu duži izvaci doneseni u poglavlju 4.5. Činjenica što se - za razumijevanje sadašnjih vjerskih (ne)prilika u njegovim župama - redovito poziva na predratne, ratne i posleratne događaje u njima, obvezuje nas da se i na njih sažeto osvrnemo. Popotovo što oni uvelike odskaču od onodobnih prilika ostalih župa u biskupiji. Napokon, to je potrebno da bi se, u svjetlu tih događaja, mogla objektivnije vrednovati Lozićeva djelatnost upravo u župama, koje su opterećene tim i takvim događajima u svojoj novijoj povijesti.

Gdinj i Bogomolje dva su od pet naselja na istočnom dijelu otoka Hvara.²⁰ Sve do najnovijeg doba taj je pasivni dio otoka, bez ceste i drugih prikladnih svj za, bio odsječen od zapadnoga - razvijenijeg - dijela otoka, što je uvjetovalo njegovo općenito nazadovanje. U skladu s tvrdnjom "Čovjek je stvorenje ambijenta"

14. (1887-1975). Zbog osobitih ljudskih i svećeničkih odlika njegovi župljani u Milni na Braču još za života nazivali su ga "sveti don Petar". Usp. J. FRANULIĆ, "Sveti don Petar, u Marija 24 (1985) 4, 147-148; ISTI, Ponovno o "svetom" don Petru, u Marija 25 (1987) 6, 228-229.

15. Naslovnik župske crkve, ali ne i zaštitnik župe; to je sv. Liberan.

16. Opat i mučenik. Zajedno sa šestoro svoje redovničke subraće položio život u obranu pravovjernih 436.g. blizu Kartage u Sjevernoj Africi, pod vandalskim kraljem Gajzerihom koji je promicao arijanstvo. Rimski Martirologij bilježi njegov spomendan 17. kolovoza. Pokazatelj o starij štovanja sv. Liberana u Bogomolju jest svečev relikvijar iz 16/17. st.

17. To je zapravo izvorni datum svetkovanja sv. Liberana u Bogomolju. Svršetkom prošlog stoljeća kad je u ovim stranama buhač bio jedna od važnijih kultura, prenijelo se dotično svetkovanje na zadnju nedjelju svibnja, kako bi se dobio jedan radni dan više za žetvu buhača. Teškoće, koje je Lozić imao s vraćanjem toga svetkovanja na njegov pravi datum, opisane su u 6. poglavlju.

18. Misli se "starih milijuna", kako se pučki tada govorilo, a zapravo se radilo o desecima tisuća (tisućih) dinara. Usp. bilj. 68.

19. Događaji koji su opisani u ovom poglavlju i uopće u ovom radu, a nisu izričito popraćeni bilješkama, općepoznate su činjenice u župama, o kojima je ovdje riječ, i meni su bezbroj puta pri općene tijekom 13 godina mojega službovanja u dotičnim župama.

20. Od ostalih triju naselja dva su na visoravni - Poljica i Zastrazišća, a jedno je na moru, na istočnom kraju otoka - Sućuraj.

(H. Taine), već je hvarski dominikanac V. Pribojević 1525.g. izjavio kako su žitelji dotičnih sela "suroviji od ostalih stanovnika otoka Hvara".²¹ Bez sumnje je tomu doprinijelo njihovo teško materijalno stanje u prošlosti. Znakovito je što doznajemo u izvješću iz 1579.g., što je najstariji sustavni prikaz crkvenih prilika u hvarskoj biskupiji: od svih župa jedino se u Zastrazišćima i Gdinju ne čuva Presveti Sakrament "zbog siromaštva mjesta i jer je to stari običaj". Zacijelo se radilo o nemogućnosti priskrbljivanja dostatne količine ulja koje bi poslužilo za "vječno svjetlo". Ipak se popudbina nosila bolesnicima "dosta dolično, s obzirom na krajnje siromaštvo" dotičnih mjesta.²²

Nekadašnja otežana mogućnost komuniciranja sa zapadnim - glavnim - dijelom otoka, uvjetovala je da su komunističke ideje u Gdinju i u Bogomolju zauzele većeg maha tek početkom II. svjetskog rata. Ovdje nas komunizam zanima zapravo kao borbeni ateizam, jer je to dvoje bilo nerazdruživo povezano. Nadalje - kako ćemo vidjeti iz daljnjeg izlaganja - u tim se mjestima komunizam zapravo i počitovao jedino kao agresivni ateizam u najvulgarnijem smislu. Žitelji tih sela doživjeli su komunizam kao protuvjersku propagandu, najbezobzirniju na otoku Hvaru.

U Gdinju i Bogomolju sve do II. svjetskog rata nije bilo nikakva protuvjerskog raspoloženja. Uz nemogućnost komuniciranja ljudi i ideja, svakako je tomu uzlog i taj što župnici u dotičnim mjestima ničim nisu dali povoda za neprijateljski stav prema Crkvi koju su predstavljali. Naprotiv, oni su svojim župljanima - sve do najnovijeg doba mahom nepismenim ljudima - bili jedini učitelji,²³ dobrotvori, savjetnici i sl.

2.1. Gdinj

Makar je upravo iznesena uopćena tvrdnja za sva mjesta istočnog dijela otoka Hvara utemeljena, u cijeloj gdinjskoj prošlosti najveći je dobrotvor mjesta upravo jedan župnik. Don Andrija Perić iz Živogošća (župnik od 1888-1903) uzoran svećenik i zaštitnik sirotinje, graditelj je nove župske kuće (1899) i nove župske crkve (1901), utemeljitelj mjesne škole i pošte, koja je 24. IV. 1901.g. proradila

21. G. NOVAK - V. GORTAN (preveli), *Vinko Pribojević - O podrijetlu i zgodama Slavena*, Zagreb 1951, 198-199.

22. J. FRANULIĆ (preveo), *Valierova vizitacija hvarske biskupije 1579.g.*, Prilog Vjesniku hvarske biskupije 1976, 39, 41.

23. Kao i diljem kršćanske Europe, župnici su i u istočnim selima otoka Hvara bili utemeljitelji mjesnih škola: u Zastrazišćima don Vicko Bojanić (župnik od 1887-1894), u Bogomolju don Juraj Matušić (župnik od 1874-1878), a u Gdinju don Andrija Perić (župnik od 1888-1903), premda su njegovi prethodnici samoinicijativno i neredovito, u svojstvu tzv. pomoćnih učitelja, držali privatnu školu već 1840-tih godina.

u jednoj prostoriji župske kuće.²⁴ Među zaslužne gđinjske župnike novijega doba lokalni povjesnik ubraja i don Jakova Lušića iz Vrbanja (župnik od 1919-1940), zauzeta pastoralnog i karitativnog radnika, intelektualaca neospornih odlika.²⁵

Dok je najveći gđinjski dobrotvor jedan župnik, Gđinjanin koji je uopće najviše postigao u životu jest profesor Ivko Radovanović (1878-1938), akademski slikar i pokrajinski školski nadzornik. U gđinjskoj matičnoj knjizi umrlih o njemu se, uz ostalo, bilježi i ovo: "njegova je zasluga, da se u Gđinj nije uvukao komunizam i isto je njegova zasluga, da se nije uvukla starokatolička vjera, koju je u susjednoj župi Bogomolje širio i osnovao apostata N."²⁶

Don Niko Bogdanić iz Staroga Grada (župnik od 1940-1943) u ratnim je danima Gđinjanima bio otac i zagovornik. Kao predsjednik Prehrambenog odbora zauzimao se za pravilnu raspodjelu hrane pučanstvu, koje je branio svojim prosvjedima, kad su im materijalna dobra ugrožavali talijanski okupatorski vojnici. Pred njima se u više navrata uspješno zauzimao, spasavajući živote svojih župljana, od kojih su pojedinci još živi. Njegovom zaslugom određene gđinjske kuće pošteđene su okupatorova paleža. Svršetkom 1943.g. otišao je sa zbjegom u Egipt (El Shatt).²⁸

Poslije Bogdanićeva odlaska župskom kućom služila se ambulanta i Mjesni narodni odbor. Kroz to vrijeme propao je manji dio župskog arhiva. Dijelom su oštećene i crkvene matične knjige, u kojima se čak vodila evidencija zadružnog dućana tijekom 1945.g. Preko mjerodavnih građanskih vlasti Ordinarijat je tražio da se isprazni župska kuća, kako bi se na jesen 1947.g. mogao u njoj nastaniti župnik don Božidar Medvid iz Jelse.

Bezbožna ideologija već je bila krenula u siloviti pohod, kad je Medvid u svojestvenom revnošću nastojao razviti svoju pastoralnu djelatnost. Od straha pred vladajućom Partijom mnogi su se kršćani pretvarali kao da im nije puno stalo do svoje vjere. Da bi komunistima pokazali svoju privrženost, dodvarali su im na tako što su se nepovoljno i pogrdno izražavali o crkvenoj zajednici (kojoj su i sami pripadali krštenjem!) i o njezinim predstojnicima. U korjenitu nastojanju pojedinaca da bezbožni vlastodršci budu bez trunke sumnje kako su oni na njihovoj strani, u Gđinju se tada dogodio slučaj - *horribile dictu* - javna izbacivanja raspela kroz prozor.

24. J. FRANULIĆ, *Don Andrija Perić (1843-1918) kao župnik Gđinja (1888-1903)*, u *Služba Božja* 28 (1988) 3, 241-264.

25. R. RADOVANOVIĆ, *Gđinj - geografsko-povijesni prikaz I*, Hvar 1972, 78.

26. Župski arhiv Gđinj, *Matica umrlih II*, 104.

27. A. BONKOVIĆ, I. ĆURIN, Š. ĆURIN, *Gđinj u narodooslobodilačkoj borbi*, u *Hvarski zbornik* 4, Hvar 1976, 143; S. KVESIĆ, *Hvar u narodooslobodilačkoj borbi*, Split 1981, 209. - Zbog povijesne isitine valja naglasiti da je Bogdanić u dotičnim slučajevima intervenirao zajedno s podom Marijanom Visković (rodom iz Slanoga, udana u Gđinju, +1986.).

28. Ondje je 10. I. 1945.g. tragično nastradao u 33. godini.

Medvidovo župnikovanje bilo je obilježeno otvorenim protuvjerskim raspoloženjem. Da bismo tu uopćenu tvrdnju konkretizirali, navedimo samo tri važna događaja.

O Božiću 1947.g. župljani su - zadovoljni što, za razliku od prethodna tri Božića, imaju stalnog župnika - dolazili po starom običaju župniku masovno "kolendati". Manjinska "oporba", sastavljena od zavedene i protuvjerski zatrovane mladeži, na toliki izraz odanosti župniku nije ostala ravnodušna. Pripjev koji su sudionici "kolendanja" ponavljali: "*Veselimo se, veselimo se, Isukrstu Gospodinu poklonimo se*", nastojali su izvana nadglasati pjevanjem svoje verzije: "(...), *Titu i Staljina poklonimo se!*"

Kad je poslije listopadskih pobožnosti Medvid poučavao djevojke u crkvenom pjevanju, pojedinci iz spomenute "oporbe" s crkvenih su vrata zapovjednički pozivali dotične djevojke na sastanak AFŽ-a. Za neodazivanje vraćeno im je kad su dolazile kućama: u noći su bile zasipane kišom kamenja!

Vrhunac takvih i sličnih ispada svakako je pravi teroristički akt u prigodi biskupskog pohoda 8. srpnja 1948.g. U noći, uoči svečanosti, izvršen je napadaj na župsku kuću razbijanjem prozorskih stakala, uklanjanje slavoluka pred crkvom, cementiranje crkvene ključanice. Ometana je i sutrašnja svečanost sa 121 krizmanikom. Planirano ubojstvo biskupa M. Pušića nije se ostvarilo, zahvaljujući tijesnoj obruču gotovo svih župljana koji su ga na odlasku ispratili sve do mora.

Na temelju proizvoljnih tvrdnja i lažnih svjedočenja - namješteno političko suđenje, kojih je onda bilo na pretek - Medvid je 17. lipnja 1952.g. iz Gdinja otišao u zatvor. Namjeravao se poslije izdržane kazne od 18 mjeseci vratiti u Gdinj, ali su njegovi tužitelji učinili sve da toga ne dođe. Kao da su znali za onu svetopisamsku: "*Udarit ću pastira i stado će se razbježati*" (Zah 13,7), nastojali su ili u Gdinj više uopće ne dolazi svećenik. Uostalom, nemili postupak s Medvidom lako je i odjeknuo po okolnim selima. Kako sam izviješten, govorilo se: "*Nikad više neće doći župnik u Gdinj! Zauvijek je zatvorena gdinjska crkva!*" Don Jure Belić iz Jelse (+1982), zadužen da poslije Medvidova odlaska kratko proviđa župu, pripovijedao mi je kako su mu svaki put, kad je imao doći u Gdinj, poručivali neka ne dolazi, jer da će ga ubiti.

Medvidovim odlaskom opet se samozvano koristi župska kuća za privatni stan. Župu tijekom sljedećih šest godina poslužuje naprije bogomoljski zatim zastražiški župnik,²⁹ dok 1958.g. nije dobila svojega župnika.

29. J. FRANULIĆ; *Don Drago Lovrić (1918-1979) kao župnik Zastražišća i Poljica (1951-1971)*, u *Služba Božja* 30 (1990) 3, 261-288. - Iz vremena Lovrićeva proviđanja Gdinja navedimo jedan slučaj koji nam također osvjetljuje onodobne gdinjske vjerske (ne)prilike. S Lovrićem je bilo dogovoreno vjenčanje jednoga gdinjskog para za određeni dan. Međutim, pojedini pobornici bivšega režima (ujedno i otpadnici od pradjedovske vjere; to se u ovom radu uvijek implicite razumijeva, ako i nije izričito spomenuto!), na svoju ruku obavijestili su Lovrića neka ne dolazi jer vjenčanja neće biti. Tek se naknadno doznalo za razlog Lovrićeva nedolaska u dogovoreni dan.

Da bi dokazali privrženost bezbožnom režimu, ljudi su jednostavno bili prestali prakticirati vjeru. Samo građansko vjenčanje bilo je u poraću gotovo redovita pojava. U kontekstu takvih (ne)prilika, Ordinarijat je posebno tretirao gđinjsku i bogomoljsku župu. Njihovim je župnicima, iz opravdanih razloga, bilo dopušteno vjenčavati u kući, bez prethodnih napovijedi pa i bez svjedoka (*"na temelju dopunice za ovu župu"*, *"ex speciali indultu za ovu župu"*, kako nahodimo u "opaskama" matičnih knjiga vjenčanih obiju župa).

Što se pak tiče krštenjâ, jedan je broj djece rođene u poraću potajno kršteni izvan mjesta, u Makarskoj i u Splitu. Potajno se krštavalo i po kućama u župi (zadnji je takav slučaj ubilježen 1958.g.). U više slučajeva navedeno je u "opaski" matične knjige krštenih: *"Kršteno privatno kod kuće, treba nadopuniti obred"* (uglavnom nije navedeno da je u crkvi dopunjen, što sve oslikava onodobne prilike s obzirom na javno ispovijedanje vjere). Od 1955. do 1967.g. kršteno je 140 djece u dobi između 4 i 11 godina.

2.2. Bogomolje

Početak izrazita protivjerskog raspoloženja u Bogomolju podudara se s početkom II. svjetskog rata. Stavovi protiv Rimokatoličke crkve ondje su za dva desetak godina još stariji: nastaju pojavom starokatolicizma. No i prije svega toga, listajući urudžbene zapisnike bogomoljskoga župskog ureda, nailazimo na neshvatljive pojave, koje po vremenu svojega događanja nisu mogle biti ideološki obojene. Zato se mogu shvatiti jedino tako da su bile motivirane opakim primitivizmom.

Kad je Kotarsko poglavarstvo u Hvaru 1901.g. pitalo župniku popis bogomoljskih obitelji, da se preko ovrhe utjeraju doprinosi za popravak župske kuće, župnik je molio Poglavarstvo da odustane od ovrhe. - Pošto se općinska uprava u mjestu nije odzivala župnikovim pozivima na crkvene svečanosti o državnim blagdanima, 1903.g. župnik je pitao Ordinarijat kako će se u tom smislu unaprijed vladati. - Jednog jutra u travnju 1907.g. osvanula su obijeljena vrata župske kuće. - U bogomoljskoj pučkoj školi 1911.g. nije bilo raspela ni Gospine slike. - U 1914. bila je agitacija u župi protiv davanja redovine župniku. - U svezi s obrađivanjem crkvenih zemljišta, nekolicina je u večernjim satima zimi 1921.g. nasilno upala u župski ured i uzela određene spise, pod prijetnjom zatvaranja crkve i ubojstva župnika, koji je zbog toga napadaja tražio zakonsku zaštitu. - Ured je izdao oglas kojim se 1927.g. zabranjuje u dvorištu župske kuće igrati na "balote", karte i sl., zbog psovki, buke i pogibelji za prolaznike.

2.2.1. Starokatolički pokret

O toj pojavi čitamo slijedeće: "U mjestu je osnovana i nova vjera - starokatolička, a usred mjesta sagrađena je starokatolička crkva. Osnivač ove vjere bio je pop-mještanin koji je ranije bio rimokatolički fratar. Na ovu vjeru prešlo je desetak porodica. Ovo je bio jedinstveni slučaj na čitavom otoku, te je i to imalo odrazu na razvijanje ateizma u selu."³⁰

Među svećenicima, koji su tijekom I. svjetskog rata bili zahvaćeni vrtlogom tzv. žutog pokreta (=agitacija protiv svećeničkog celibata),³¹ našao se i jedan hrvatski iz Bogomolja. U 9. godini svećeništva (1913.) rodilo mu se dijete. Slijedeće godine nahodimo ga nastanjena u zavičaju. Bilo mu je dopušteno boraviti izvan samostana, ali ne i celebrirati na području hvarske biskupije. God. 1920. već je u župskim spisima okvalificiran kao *apostata ab ordine*. Poslije dvije godine istupio je iz Katoličke crkve, zajedno sa suložnicom, s kojom se po starokatoličkom obredu vjenčao 1924.g. Iste je godine bazuspješno tražio da bi u Bogomolju došao starokatolički svećenik iz Zagreba. Onodobni župnik u dva je navrata (1921. i 1924.) obznanio crkvenu i građansku vlast kako se taj otpali svećenik nedolično ponašao u župskoj crkvi i oko nje. Potporom protukatoličkoga i protuhrvatskoga beogradskog režima sagrađio je 1935.g. starokatoličku crkvu. U njoj je 1951.g. pokopan, nakon što je prije smrti opozvao svoju zabludu, pomirivši se s Rimskom crkvom.³² Starokatolička je crkva za njegova života, kao i danas, uvijek bila zatvorena; otvarala se samo dok bi on u njoj celebrirao.

Naredbom građanskih vlasti 25. srpnja 1941.g. na pročelju starokatoličke crkve otučen je natpis koji je glasio: HRVATI KATOLICI BOGOMOLJE ILOŽJOM POMOĆI OSLOBOĐENI SREDOVJEČNOG MRAKA I ROPSTVA I POVRAĆENI ISUSOVOM SVJETLU I SLOBODI P. 1935. G.³³

Pojava starokatolicizma u Bogomolju ujedno je početak razdora u - do tada vjerski kompaktnu - mjestu, što Lozić opetovano ističe (u poglavljima 1.2. i

30. F. RADOVANČIĆ, *Bogomolje u 1941. godini*, u *Hvarski zbornik 2*, Split 1974, 189. Usp. još J. BISTONIĆ, *Od Orjune do unitarizma*, Zagreb 1972, 58-59.

31. U znak oporbe definiciji dogme o papinoj nezabludivosti na I. vatikanskom saboru 1870.g., njemački teolog J. Döllinger idejni je začetnik Starokatoličke crkve. Nastanak starokatolicizma u Hrvata vezan je sa zahtjevom dijela svećenstva tijekom I. svjetskog rata da se ukine celibat (tzv. žuti pokret). Na čelo tih svećenika, koji su napustili službu i istupili iz Katoličke crkve, stavio se bivši splitski svećenik M. Kalođera. Na osnivanju Hrvatske Starokatoličke crkve u Zagrebu 1924.g. izabran je za njezina prvog biskupa. - Poslije pola stoljeća HSC imala je 5 svećenika i 1 dakona na oko 10.000 vjernika. Usp. J. KOLARIĆ, *Starokatolici*, u *Veritas* 14 (1975) 1, 28-29 (ondje spominje starokatoličke vjernike i u Bogomolju na Hvaru); 2, 18-19; ISTI, *Kršćani na drugi način*, Zagreb 1976, 160-175.

32. *Rukopisna knjiga zapažanja don Ivana Babarovića (1896-1980)*, nepaginirano. O otpalom svećeniku u svezi s Kneževićem napisano 18. IX. 1951.g. (u piščevu posjedu).

33. Danas se uopće ne raspoznaje sadržaj natpisa, koji je ovdje prenesen iz župskih spisa i unidžbenog zapisnika župskog ureda Bogomolja.

4.5.). Kako se to odrazilo na vjerski život župe, bit će nam jasno iz Kneževićeva izvješća o župi u poglavlju 2.2.2. Za razumijevanje onodobnoga stanja u mjestu, u svezi sa starokatolicima, evo samo nekoliko rečenica iz jednog Kneževićeva dopisa Ordinarijatu 1940.g.: "U ovoj župi, kako Vam je poznato, nalazi se propali svećenik. U ovom selu on je narodom drmao i zapovijedao sa svakim. Na prošlim izborima je propao i većina naroda je proti njemu. Sada ima u Bogomolju vrlo malo svojih pristaša. Osim što je u mjestu izgubio povjerenje, izgubio ga je i vani. Videći svoju propast, htio bi osigurati bar mjesto starokatoličkog dušobrižnika u Bogomolju, ali nema dovoljan broj vjernika. Od onih što ih je imao, četiri osobe najavile su preko općine istup. Sada on želi povećati broj vjernika i nadoknaditi gubitak. Zato se služi nedopuštenim sredstvima; nagovara svoje pristaše da prijeđu u starokatolike."

2.2.2. Don Marijan Knežević (1904.- 1943.)³⁴

Posebno potresno poglavlje u ovostoljetnoj burnoj prošlosti bogomoljske župe svakako je župnikovanje don Marijana Kneževića iz Sumartina. Prva služba poslije svećeničkog ređenja 1939.g. bila mu je u Bogomolju. Prionuo je župničkom poslu izvanrednom revnošću, svojstvenom kasnijim zvanjima, kakav je i sam bio. Premda bezuspješno, intenzivirao je nastojanja za gradnju nove župske crkve - što je bilo aktualno još od 1890-tih godina - poduzimajući u tu svrhu sve potrebite korake. Dirljivo svjedočanstvo njegove prevelike profesionalne zauzetosti jest župska pjesmarica, koju je sam priredio i na šapirografu umnožio u blagdanu sv. Nikole Tavelića 1941.g. pod naslovom "Hvalite Gospodina". Iz napisa zina predgovora³⁵ doznajemo kako se u župi nije gajilo crkveno pjevanje, jer su odrasli slabo pohađali crkvu. Poput svojega prethodnika, nije uspio okupiti mladež pa je sa školskom djecom promicao crkveno pjevanje, prateći ga sviranjem na vlastitu harmoniju.

Stanje župe najbolje upoznajemo proučavanjem njegova uredovanja. U njegovim dopisima tijekom 1940. i 1941.g. nahodimo rečenice, koje ovdje donosimo povezane u cijelinu: "Gore župske crkve nema ni u misijskim krajevima. Kad je kiša, u njoj se ne može obavljati bogoslužje. Ne samo što je u ruševnom stanju, nego je mjesto vrlo nezdravo, a ljudi neće da idu u crkvu, opravdajući se da je crkva malena i nezdrava. - Beogradski režim doveo je u mjesto starokatolike. Na

34. Za iznesene podatke o Kneževiću usp. vrelo u bilj. 32. i još: Župski arhiv Nerežišća, *Ljetopis don Ivana Babarovića, nerežiškog župnika (1939-1962)*, 30-33 (prijepis teksta javnog proglašenja, kojim su Kneževićevi suci nastojali pred općinstvom opravdati njegovo smaknuće).

35. Iz spomenutog predgovora također doznajemo da je bio priredio još jednu sličnu knjižicu, koja je sadržavala litanije i psalme na Večernji, ali se od te u bogomoljskoj crkvi nije očuvao nijedan primjerak (od one "Hvalite Gospodina" samo jedan).

od je vrlo siromašan, a osim toga od propalog svećenika koji je u mjestu upro-
pala je moralno i materijalno. Uskrsnu pričest primilo je 88% župljana. Redovi-
to ih dolazi na misu 25%. Vjerski život je veoma bijedan. U privatnom kameno-
tumu (radnici stranci, vlasnici domaći) radi se i nedjeljom. - Župa najsiromašnija u
biskupiji. Mjesne prilike su očajne. nema nikakve štolarine. Bogomoljski župnici
od svojih župljana ne primaju nikakvih sv. misa. Nije bio običaj skupljati milos-
tinju u crkvi. Župljani se vrlo malo sjećaju svojih mrtvih, pače ima onih koji
neće da dadu svojim mrtvima niti sprovodnu misu. Ne znam kako je bilo prije u
starijim vremenima. Ovo što sada rade, naučio ih je propali svećenik. - Teška rak-
tina, koja se uvukla u mjesto, jesu nezakonita djeca i divlji brakovi. Ima osmero
nezakonite djece i tri suložnička para. - Ljudi ovdje govore, da niti sam gospodar
ni ni biskup, da je sve to njihovo. Što je crkveno i župsko, sve je naše. Kakav bi-
skup?"

Početakom II. svjetskog rata, komunističke - zapravo protuvjerske - ideje u
Bogomolju uzimaju sve većeg maha. Još se čitaju parole koje su tada ispisane na
crkvenom nadvratniku (ŽIVIO DRUG STALJIN!, uz nacrtan srp i čekić) i na
župskoj kući (ŽIVILA KOMUNISTIČKA PARTIJA!). Knežević se oštro suprot-
stavljao izljevima protuvjerske mržnje u župi. Kako se bespoštedno zauzeo u obra-
ni vjere i morala pred komunističkim nasrtajem, u Bogomolju više nije imao
osobne sigurnosti. U skladu s Isusovim savjetom: "Kad vas stanu progoniti u jed-
nom gradu, bježite u drugi" (Mt 10,23), u srpnju 1942.g. bijegom iz Bogomolja
ostao je samo goli život. Otputovao je u Zagreb, odakle se vratio za župnika u
Pruznica na Braču. Otpali svećenik, kao predsjednik Narodnooslobodilačkog odbora
Bogomolje, poslao je 1. studenoga 1943.g. Partizanskoj komandi otoka Brača po-
pularno izvješće o Kneževiću. Poglavitno zbog takva izvješća, Knežević je u noći
23. istog mjeseca strijeljan na groblju u Ložišćima.

2.2.3. Od Kneževićeva odlaska do Ložićeva nastupa

Pošto je Knežević napustio župu, sva je njegova osobna imovina opl-
jačkana, a župska kuća koristila se u više namjena. Poslije rata gotovo ništa nije
ostalo od župskog arhiva koji je - kako bilježi primopredajni zapisnik pri
Kneževićevu nastupu - imao spise sve od utemeljenja župe, zapravo njezina osa-
mostaljivanja od Gdinja 1745.g. Kad je Kneževićevim odlaskom župa ostala is-
praznjena, proviđao ju je Bogdanić do svojega odlaska iz Gdinja u zbjeg svršetkom
1943.g. Bogomolje je dobilo župnika tek u jesen 1946.g. Tada je ondje nastupio
svećenik mladomisnik, jedini poratni, i uopće zadnji, župnik koji je rezidirao u
Bogomolju.

Bilo je to doba kad je vladajuća Partija, žešće nego igdje u biskupiji, Crkvi
u Bogomolju navijestila otvoreni rat. Prisiljavanjem na otpad od pradjedovske

vjere kao da se ponovilo tragično razdoblje iz povijesti izraelskog naroda: "U ovo vrijeme osilila je drskost i pogrda; nastalo je doba razora i ljuta gnjeva; ovi izlaze na nas u premoći drskosti i bezakonja" (1 Mak 2,49; 3,20). Kao da je na djelu bio sam apokaliptički "Protivnik, onaj koji uzdiže sebe protiv svega što se zove Bog ili svetinja; otajstvo bezakonja već je na djelu" (2 Sol 2, 4.7). Jalove (putu)vjerske rasprave sa župnikom ili bez njega na javnom mjestu bile su gotovo svagdanje. Izluđivanje i zaglupljivanje vjernika također (među ostalim, govorilo se i ono: "Koji Bog? Mi ćemo proizvesti kišu!"). Prestrašeni župljani prestali su prakticirati vjeru. Mnogi nisu krštavali djecu, pogotovo ne u prvoj godini života. Crkvena su vjenčanja tada bila rijetkost. Svi umrli 1949.g. sprovedeni su bez svećenikove pratnje.

Razumljivo je da se u takvoj situaciji na udaru našao župnik, kao nosilac i ljenje vjerničke zajednice. Uskratili su mu "deke" (bonove za hranu). Da bi prehranio sebe i roditelje, bio je prisiljen baviti se svaštarenjem, sve do popravljajući bogomoljskih lonaca i noćnih posuda. *Necessitas non habet legem*. U doba pomore peradi, pripremao je za jelo već zakopane uginule kokoši. Zaprepastenim je očevicima izjavio da se kuhanjem uništavaju bacili!³⁶ Budući da se na sve moguće načine nastojalo ljude udaljiti od crkve, ona je ostala bez vjerničkih doprinosa, tako da je dotični župnik iz svojih sredstava podmirivao stalan manjak crkvene blagajne. Kako izlazi iz Blagajničkog dnevnika, kod primopredaje crkvi je oprostio manjak od 17.150 dinara.³⁷ Njegov odlazak iz Bogomolja u ožujku 1956.g. ujedno je bilo i njegovo napuštanje svećeničke službe.

Ispražnjenu je župu dvije godine provideo zastražiški župnik.³⁸ Kad je 1958.g. došao župnik u Gdinj, povjerena mu je skrb i za župu Bogomolje. To je prvi zajednički župnik za obje župe (tako je bilo i od 1565. do 1745.g.), što je ostalo do danas.

Poput gdinjske, i bogomoljska matična knjiga krštenih svjedoči nam o nezavidnu vjerskom stanju u poraću. Od 1952. do 1968.g. ondje su zabilježena 21 krštenja u dobi između 4 i 17 godina. Ima primjera da su se u jednom danu krstila sva odrasla djeca pojedinih obitelji (primjerice, 1963.g. krstilo se troje djece iste obitelji od 9, 15 i 17 godina). Krštavalo se i privatno po kućama, pa i bez kuma. Jednako se tajno i vjenčavalo, pa i bez ubilježbe u matičnu knjigu vjenčanih. U "opasci" matične knjige umrlih 1960.g. nahodimo zapisano: "Strašna i skrajna nemarnost da zovu svećenika za primanje sakramenata umirućih." Iz izvješća o vjero

36. Nije se čulo da se takvo što dogodilo niti u misijskim zemljama. Valjda je to jedinstveno i u cijeloj povijesti Crkve!

37. Kako sam izviješten, manjom od navedene svote moglo se tada kupiti najboljega konja. Inače, ulje je godina 1 kg brašna stajao 3-4 din, a 1 litra vina 10 din.

38. Usp. bilj. 29.

mniku u šk. god. 1966/67. doznajemo da u Bogomolju nitko nije pohađao vjeronauk od šezdesetak školske djece. Iste školske godine toliko ih je bilo i u Gdinju; "od toga je polovica djece partijaca koji svoju djecu ne šalju ni na misu ni na vjeronauk".

3. Iz gdinjske poratne prošlosti

O Gdinju su napisane tri knjige. Dvije, kojima je pisac domorodac prof. Robert Radovanović (+1980.), izdane su ciklostilom među izdanjima Centra za zaštitu kulturne baštine u Hvaru.³⁹ Treća je pak knjiga u vlastitoj nakladi izašla knjigotiskom u Melbourneu (Australija) 1977.g. To je roman od 110 stranica pod naslovom: ŽIVJET ĆETE KAO BOGOVI. Napisao ga je Gdinjanin Veljko Ćurin (1925.), koji od 1945.g. živi izvan domovine. Odmah poslije dolaska u emigraciju počeo se baviti književnim radom. U raznim publikacijama objelodanjivao je pjesme, crtice, feljtone, eseje i novele.⁴⁰

U spomenutom romanu obrađuje razdoblje gdinjske povijesti od jeseni 1944.g., kad se otok Hvar oslobodio njemačkog okupatora, do prekida jugokomunističke vlasti sa Staljinom u ljetu 1948.g. To je povijest ne samo mjesta nego i župe, malo se u ovom prikazu i osvrćemo na to djelo.

Neka nam o tom romanu progovore mjerodavni: više se književnih kritičara o njemu pohvalno izrazilo. Izdvojimo riječi Vinka Nikolića: "Roman je pisan laganom, lijepo, čita se ugodno, i tragedija sela, koja je u malome tragedija čitave naše domovine, iskreno se proživljava."⁴¹ Književni kritičar Tonko Gazzari u svojoj opširnoj recenziji,⁴² uz ostalo piše: "Tužna je ovo slika zabluda, nasilja, terora, borbe za vlast, makar kako ona bila malena, 'nove klase'. Negacija je etike i morala, ta slika novog društva. (...) Prikazana je patrijahalnost našeg čovjeka s jedne strane i pojava tzv. novog doba koje navješćuje jednakost, blagostanje (izvor naslovu romana) u koje stariji ne vjeruju, a mladi su u tom duhu doktrinirani, a da ni sami, zapravo, ne znaju u čemu se sve to sastoji. (...) Prikazana je ovom romanu, zapravo, komunistička filozofija uništenja svih vrijednosti, da na taj način - po nivelaciji svega - posebno pomlačka, uspostave ono što nazvaše diktatura proletarijata, diktatura mase, a u biti, najokrutniji političko-socijalni sistem društva. Ovo je ideja vodilja ovog romana u kojem nalazimo izvanredno izrezanih tipova

³⁹ Prva je navedena u bilj. 25. Druga je: *Gdinj - II. dio* (građa za obradu), Hvar 1978.

⁴⁰ Podroban prikaz o životu i djelu V. Ćurina napisao sam za III. sv. *Hrvatskoga biografskog leksikona*, kojega sam suradnik.

⁴¹ Navedeno na temelju pisma, koje mi je V. Ćurin poslao 7. V. 1991.g.

⁴² T. GAZZARI, *Jedno novo hrvatsko književno djelo*, u *Slobodna riječ* (Buenos Aires), br. 8/1977, 4.

stare i nove generacije, seoskih 'gazda', osebenjaka, zaslijepljenih, prevarenih, dnevno maleno-velikih problema, intriga, laži i istina. U ovom baš i leži uspjeh Veljka Čurina."

Iz povijesti gđinjske župe u razdoblju od 1944. do 1948.g. u romanu je obrađeno: organiziranje prisilnih radnih akcija nedjeljom, prema čemu se župljani postavljaju veoma kritično (37-39);⁴³ nastojanje prestavnika vlasti da se novi gđinjski župnik don Božidar⁴⁴ onemogući u njegovu pastoralnom radu (55, 61-65); neuspjelo ispitivanje jedne župljanke, što je imalo za svrhu optužiti i maknuti don Božidara iz Gdinja (75-77), što je poslije i provedeno (109), prvi poratni Božić u don Božidarom - ljudi su ogorčeni na bezbožnu vlast koja je Božić stjerala u privatnost - i s tim u svezi njihova oštra kritika novoga poganskog duha (78-83); konačno, detaljno opisan burni biskupov pohod, napadaj na župsku kuću, ometanje obreda i neuspjeli pokušaj planiranoga biskupova ubojstva (99-109).⁴⁵

Iz romana ćemo prenijeti pojedine rečenice koje nam pružaju određene spoznaje o životu gđinjske vjermičke zajednice u navedenom razdoblju. "Propadaju djeca. Pune im koječim glave i sve manje slušaju starije" (10). Redovito, svake nedjelje, neki od doušnika šire vlasti čekali su pred crkvom i zadirkivali bogobojažnjive mještane podrugljivim i zastrašujućim primjedbama" (79). "Život u malom, vjerskim kovima tihom zaboravljenom selu, prsnuo je gnjevom i nastranim događajima (...) Tà, čovjek je mogao očekivati koješta u mjestu, gdje ni crkva nije mogla zadržati mržnju pred vratima" (105). O protuvjerskoj propagandi, kojoj su tada bili na raspolaganju sva dostupna sredstva, izražava se ovako: "Prijeteći, ogavan jezika, postao je dio života, nešto svagdašnje kao zore i sutoni" (99). "Da li ti znaš da je svatko narodni neprijatelj, tko živi u dobrim odnosima s onim u crnoj dugačkoj haljini?" (76).

Ljudi se nisu mirili s tolikom đavolskom mržnjom i prezirom svojih kršćanskih korijena i onih svetinja koje su primili s majčinim mlijekom: "I to, vidiš, možemo živjeti i bez crkve. - Pa da, i svinja živi" (38). "Sve ide slabo, od kad je vrag donio vašu vlast" (60). "Kao da je sam sotona ušao pod njihove kože" (72). Zar će i Gdinj biti obilježen Božjim gnjevom?" (73). "Smijao se ti ili ne, Boga će svejedno biti" (80). "Bog je nad onima koji su najjači u vlasti. (...) Da li sad shvaćaju vaše napuhane tikve? Bog može čekati. Tko će pobjeći? (...) Možda

43. Osim spomenutim prisilnim radnim akcijama, nastojalo se župljane odviknuti od pohađanja nedjeljne mise također i priređivanjem raznih sastanaka u doba mise, o čemu je riječ u 6. poglavlju.

44. Iz razumljivih razloga sve Gđinjane, koje u romanu obrađuje, pisac navodi pod izmišljenim imenima, uz klauzulu na početku romana: "Svaka sličnost ili prividna povezanost između ljudi i događaja u ovom romanu i osoba, bilo živih ili mrtvih, potpuno je slučajna." Pravim imenom spominje samo župnika don Božidara (Medvida).

45. Dotični je događaj već opisan u poglavlju 2.1.

revarenih
leži uspjeh
romani je
je župljan
la se novi
55, 64-65)
aknuti don
ni Božice
rala u pri
a (78-82)
uču, ome
)⁴⁵
lene nje
adaju dje
vake ned
gobojane
ploni, nje
adajima
ije mojih
u tuda bit
ivan je
znaš da je
dugački
m svojih
m: "Bilo
slaba, a
ove kate
z u li m
i (...) Da
,) Morda
adanja naj
poglavlj
zamisljeni
među lica
nenom je

te se i tvoja duša jednog dana popeti iz stražnjice tamo gdje ćeš je čutjeti kao zapaljeni ogranj pod kožom" (81).

Roman obiluje aforizmima na razne teme, poglavito pak kao utemeljena kritika onodobnoga tek nastalog tzv. narodnog režima, primjerice u obranu ljudskih prava i sloboda: "Nekako nastrano doba. Rat je prestao, ali gdje je mir? Ovo nikako nije. Mir je, gdje se misao može odmoriti i gdje nema straha" (36). "Čovjek ne smije popustiti, ne smije se slomiti, može samo umrijeti" (56).⁴⁶ "Ova vlast je nešto posebno, svezahvatno. Tko je danas svoj gospodar? (...) Svakako, zlo je kurali vražju kašu" (62). Na usta jednoga starca progovara: "Za sva pusta obećanja donijeli su samo veliku mržnju. Istina, uvijek je tog bilo, ali ovako nešto moje rodine ne pamte. Kad će početi taj bolji život?" (78).

Makar je sav roman prožet idejom nazadovanja sela, ne propušta tu gorku istinu izričito ustvrditi: "Selo umire, kao da je s ovim prošlim ratom pokucala kuga na njegova vrata" (82). "Sve je to laž: nekakva velika budućnost!" (5).⁴⁷ Na svjetlo ovih navoda, kao kruna svega, još samo don Božidarove proročanske riječi, upravljene ocu nesuđenoga biskupova ubojice: "Jednog dana, kad se vihor u dušama slegne i zanos rušenja stiša, možda će i tvoj sin doći natrag i pjevati Bogu i crkvi" (106).

Govor o djelu, koje je vrijedan doprinos poznavanju gđinjske poratne prošlosti, zaključimo riječima što ih je njegovu piscu napisao dugogodišnji hrvatski misionar u Indiji o. Ante Gabrić: "Opisuješ one strašne poratne dane. Vjernost našeg naroda Bogu i rodu, no i one naše bijednike - bez kičme, bez časti, bez ljubavi prema Bogu i rodu. Opisi tih karaktera su tako realni. No također opisi divota i čara naših čarnih otoka i mora. Ti si upravo majstor - svaka riječ je odraz one velike ljubavi tvoga srca prema nezaboravnoj domovini Hrvatskoj."

4. Lozićev pastoralni profil

Prikaz o Lozićevoj višestrukoj djelatnosti uglavnom se temelji na istraživanju njegova uređivanja, a manjim dijelom na ostalim vrelima (pismana i usmena svjedočanstva pojedinaca). Među njima posebno treba spomenuti navode ljetopisa Lozićeva susjeda, zastažiškog župnika don Dragana Lovrića,⁴⁸ koji je također ostavio zapise i o događajima izvan svojih župa.

⁴⁶ "Frangar, non flectar." - L. N. TOLSTOJ: "Čovjek živi od duha, a ne od tijela. Ako to shvati, umla ga možeš i u lance okovati i u tamnicu baciti, on će uvijek ostati slobodan."
⁴⁷ G. PICON: "Bilo je ludo misliti da se može 'ubiti' Bog nekažnjeno, a još lude vjerovati, kao Nietzsche i Gide, da će ta smrt biti naša sreća."
⁴⁸ Usp. bilj. 29.

Lovrić, kao očevidac, opisuje Lozićev dolazak iz Vrisnika u Gdinju 19. rujna 1968.g. Lozić je stigao vlastitim automobilom, koji su mu Vrisničani na odlasku okitili cvijećem. Osobne stvari dovezla su mu dva bogomoljka kamiona. U Gdinju ga je, uz "slavljenje" zvona, dočekalo mnogo dječakom kitom cvijeća i manji dio pučanstva (jer je već bila počela berba grozda i uvalama). Pet dana prije konačnog Lozićeva dolaska, u nazočnosti dekana Lovrića, obavljena je primopredaja obiju župa. Obišli su i župske objekte u Bogomolju - tada je bilo aktualno nastojanje da bi Bogomolje dobilo posebnog župnika - i pohodili crkvinare. Djeca i ostali župljani na koje su natkili veselili su se novom župniku, koji će im, budući da ima automobil, moći češće dolaziti nego njegov prethodnik.

Kad je, poslije 4 i pol mjeseca Lozićeva službovanja u Gdinju, Lovrić došao u dekanski pohod, u svojem je ljetopisu zabilježio kako se novi župnik "*lijepo snašao*". Ispočetka su ga mnogi pozivali na ručak i večeru, jer je tek poslije određenog vremena počeo odlaziti na obroke u susjedstvu.⁴⁹ U tim u svezi Lovrić zaključuje: "*Gdinjani su jako uvidavni i čujem da pohađaju svoju crkvu dvostruko bolje nego prije.*"

4.1. Dušobrižnik

Po sebi se razumije da će Lozić u slijedećim prikazima, koji upotpunjuju njegov pastoralni profil, uključno biti opisan također i kao dušobrižnik. Ovdje će pak biti predstavljen kao dušobrižnik u užem smislu riječi, ukoliko je, naime, vodio brigu o povjerenim dušama, ne gubeći nikada općenit napredak svojih župljana u svakom pogledu. U susretu s njim kao s dušobrižnikom upoznat ćemo i njegove ljudske odlike po kojima je bio omiljen i drag svima koji su ga poznavali. Zacijelo ga je, zbog takvih njegovih odlika, dio dijecezanskih svećenika želio za svojega biskupa.

Takav svećenik, koji je sve povjerene i preuzete obveze predane izvršavao, dužnu pozornost posvećivao je sakramentalnom životu svojih župljana. U tu svrhu redovito im je u danima Velikoga tjedna dovodio stalnog ispovjednika. Spremno je pohađao starce i bolesnike pružajući im sakramentalnu utjehu. U kućama teže pokretnih bolesnika običavao bi celebrirati

49. Vremenskim slijedom Lozić je prvi dij. svećenik hvarske biskupije, koji u župskoj kući nije imao stalnu kućanicu.

U Gdinju, u na tu misu i pričest okupili bi se starci i ostali iz susjedstva. Uza sve njegovo nastojanje, sakramentalni život nije bio sjajan (kako je već navedeno u 1. poglavlju). Statistike, koje je početkom svake godine dostavljao Ordinarijatu, sadrže i broj godišnje podijeljenih pričesti. Izvijestivši u tom predmetu za 1977.g., navodi da je u Gdinju podijeljeno te godine oko 1000 pričesti (stanovnika je 337, katolika 327, "po Matici krštenih", kako je nazvao). U Bogomolju pak, koje je tada brojilo 255 stanovnika (broj katolika u izvješćima za tu župu nije navodio, nego je redovito stavljao upitnik),⁵⁰ bilo je navedene godine podijeljeno 300 pričesti.

Uviđajući opravdanost one da "na mladima svijet ostaje", u pastorizaciji važan je naglasak stavljao na djecu, žrtvujući za njih svoje vrijeme i izvan vjeronaučne obuke. Pripravljao ih je za pjevanje pripjevnog psalma, uključivao ih u čitanje poslanice, a u prigodi slavlja obnovljene crkve uvještavao dječji zbor za nastup pred crkvom. Često ih je pohadao noseći im prigodne darove, poglavito u povodu imendana te djece i njihovih ukućana. I ostalom, upravo su ta djeca tvorila glavninu posjetitelja nedjeljne večernje i pojedinih svagdanjih pobožnosti. Od te djece, posebno ministranata, zahtijevao je da i tijekom ljeta, kad su inače boravila izvan mjesta po uvalama, redovito dolaze na nedjeljnu misu. Iz postupaka te djece uviđamo kako je na zadivljujući način spojio svoju odlučnost i strogost u zahtjevima s njihovom mudnošću i spremnošću da ga - i ne samo u tomu - rado poslušaju.

Svoje dušobrižničko djelovanje potvrdio je djelotvornom kršćanskom ljubavlju. To je, na poseban način, došlo do izražaja u njegovoj spremnosti da u svako doba dana i noći i po bilo kakvu vremenu (išao je i po snijegu!) svoje župljane odveze liječniku u, 27 km prema zapadu udaljenu, Jelsu. Naime, pogotovo u prvim godinama njegova službovanja, bio je gotovo jedini s automobilom u mjestu. Priopćio mi je kako je najviše zato da ga mogu pozvati i u noći, postavio na ulaznim vratima električno zvonce. Spominjao mi je kako je u poslu zdravstvene zaštite svojih župljana jedanput u tijeku istog dana čak četiri puta odlazio do Jelse. Pojedine župljane vozio je izvan otoka, raznim "travarima" u Hercegovinu. Ta požrtvovna ljubav i spremnost priteći u pomoć zacijelo je izlazila iz njegove proživljene vjere. Naime, "ljubav je čin vjere, i tko god slabo vjeruje, slabo i ljubi" (E. Fromm).

50) Jedan od nekakvih pokazatelja privrženosti Crkvi u Bogomolju jest podatak da je o Lozićevu nastupu primalo blagoslov 87 od ukupno 106 nastavnih kuća u toj župi.

Lozićeva gostoljubivost toliko se dojmila ljetopisca Lovrića, da je u svojim zapisima nije mogao prešutjeti. Uočio je to već pri prvoj Lozićevoj "fešti" u Gdinju, kad se osjetio ponukanim zapisati: "Počastio nas je odlično kod svojega uvijek gostoljubiva stola." I slijedeće godine, pošto je opisao liturgijski dio "fešte", Lovrić bilježi kako je Lozić priredio "izvanredno fin objed". Spominje njegovu majku, koja je pokazala svoju kuharsku vještinu, i sestru, koja ih je u posebnoj nošnji posluživala. "Reći će možda ikogod: 'Čemu opisivanje ručka?' Pa zašto su se te duše žrtvovala, ako to nitko ne bi riječju spomenuo?" Još je u prigodi krizme 1971.g. Lovrić zabilježio ručak i večeru, što su spomenute kućanice, uz pomoć Lozićeva oca, "jako minuciozno priredile" na vrtnoj terasi, natkritoj "tendom".

Među kolegama Lozić je slovio kao čovjek ukusa - pravi *arbiter elegantiarum* - uvijek skladno i otmjeno odjeven, uglađena ponašanja, srdačna smiješka, prijazan i uslužan. Pedantno je vodio župsku administraciju. Ugodno se čita sve što je ispisao urednim i čitljivim rukopisom. Vodio je računa i o naoko sitnicama, uvažavajući onu Michelangelovu: "Od sitnica sastoji savršenstvo, a savršenstvo nije sitnica." Tako je i pozive svećenstvu na dekanatske sastanke slao na ukusno tiskanim obrascima, na kojima je u svakom dodavao samo podatke o datumu i mjestu održavanja dotičnog sastanka te o predavaču i temi predavanja.

Lozićev dušobrižnički savjet jednoj otočkoj župskoj zajednici odaje u obiljna i prokušana pastoralca koji govori iz uvjerenja i osobnog iskustva: "Vrbanjanima bih poručio, neka imaju povjerenja u svojega župnika i neka se općenito više predaju vodstvu crkvenih pastira. Neke rado prihvaćuju dobronamjerne odluke i župnikove i crkvenog Učiteljstva, svjesni, da crkveni pastiri rade i žive i žrtvuju se za vjernike, bez osobnih interesa i prema tomu sve što župnik radi, za puk radi. Možda je te svijesti nekada nedostajalo. Nadamo se, da će ta svijest postati sve življa i volja sitija iskrenosti." 51

4.2. Propovjednik

Lozićeva propovjednička ostavština - zahvalan je to predmet posebne obradbe - koja se, poslije njegove smrti, našla u vrbovačkoj župskoj kući, sastoji se od 160 *ad verbum* ispisanih propovijedi.⁵² Među njima svega je 7

51. Usp. bilj. 6.

52. Dužnost mi je zahvaliti Lozićevu nasljedniku u Vrboškoj don Emilu Pavišiću, koji me je upoznao na Lozićevu propovjedničku ostavštinu i ustupio mi je na proučavanje.

propovijedi koje je izrekao u Gdinju. Međutim, za ovu temu jako je važno i nekoliko očuvanih propovijedi, jer nam njihovi tekstovi ocrtavaju vjersko stanje gdinjske župe.

Upravo iznesenu tvrdnju najočitiije potkrepljuje nepotpuna propovijed (za ostalo upućuje na jedan propovjednički priručnik) Velikoga petka, koja ne niže donosi u cijelosti. Uvjerit ćemo se kako je u citiranim propovijedima Lozić dosljedno proveo u djelo saborsku smjernicu, po kojoj propovjednik *"ne smije izlagati riječ Božju samo općenito i apstraktno, nego vječnu istinu Evanđelja mora primjenjivati na konkretne životne prilike"* (PO 4).

"Jedanput sam postavio pitanje: Zašto ovolik broj ljudi večeras na obredima? Odgovor: izgleda mi, da se dolaze naslađivati Isusovim mukama. Jeste li vi, večerašnji gosti, uistinu zbog tih razloga ovdje? U popisu Isusovih mučitelja zna se koji su: Juda; učenici koji ga ostaviše od straha; Petar, koji ga zbog ljudskog obzira niječe; Pilat, koji ne priznaje istinu, sumnjajući u Isusovu riječ; vojnici, koji ga udaraju psovka i na kraju raspinju. - Nismo Jude... a radi dinara, nedjeljom se radi, traktora, kopa, pere, mijesi itd. - Nismo bojažljivi učenici... a radi straha pred vlastima, da se ne zamjerimo, svaki put ćemo izgubiti misu, kad je u isto doba neki sastanak.⁵³ - Nismo Petri... a često rado bismo išli na misu, ali radi obzira jer će nam se drugi smijati, ja ne idem, zatajujem Isusa. - Nismo Pilati... a javno govorimo, da mi vjerujemo ni u povijesnu Kristovu opstojnost, ni u njegovo Uskrsnuće, ni u uskrsnuće mrtvih, ni u Crkvu, ni u svećenike. Od svega toga nema ništa, kažete, to bi vam i pop mogao reći, samo ne smije to reći.⁵⁴ - Nismo vojnici... a udaramo ga svaki dan psovka, onim najpogrdnijim, i vođeni državom, upravo izmišljamo novi rječnik, samo da psovke budu žešće. I zar te psovke nisu teže nego bičevi, križ, čavli?"

U samom početku propovijedi za blagdan Gospe od Zdravlja (posebno se svetkuje u gdinjskoj staroj župskoj crkvi) iznosi dvije tvrdnje: oko Marijinih lika okuplja nas vjera, ali i strah pred tjelesnim patnjama. *"Dakle, vjera i patnja, mješavina našeg kršćanstva i naše ljudskosti, dovodi nas danas pred oltar nebeske Majke."* U daljnjem obrađivanju dotične tematike naglasio je ono što se u molitvi za tjelesno zdravlje često previđa: *"Da li naša molitva iz-*

⁵³ Ta je pojava, protiv koje se Lozić bezuspješno borio, opisana u 6. poglavlju.

⁵⁴ Te su riječi dokaz do koje su se mjere pojedini posjetitelji crkve pretvarali. Govoreći drukčije nego što su odgojeni, iskazivali su privrženost bezbožnom režimu i njegovim vlastodršcima. Usp. bilj. 96.

vire iz zdrave duše, što je glavni uvjet, da naša molitva bude uslišana? Ako smo mi na duši teško bolesni i ništa ne radimo da se izliječimo, kako možemo moliti za zdravlje tijela?“

Iz jednog dijela te propovijedi također dobivamo uvid u vjerski život gđinjske župe: *“Vi se danas možda pitate: Zašto nas Gospodin Bog udara tolikim i takvim bolestima, a nitko neće da sebe ispita, zašto mi Gospodina Boga udaramo tolikim pogrdama. Ako ti se omakla noga na putu ili ti posada ne ide od ruke, odmah skrešeš kojega Boga. Nedjelja je ili blagdan; zvona zvana na misu, ali ako ti se prohtjelo ostati duže u krevetu ili otići s bravama na pašu, pa makar zvana ne znam kako zvonila, na misu se ne ide. U kućama se ne moli i ne poštuje vjera. Ubijaju se djeca još nerodena i nekrštena, drugomu se prave štete, ne održava se nemrs u petke, laže se i krade na sve strane - i onda s takvom bolesnom dušom sklapamo ruke i mislimo, da nam je Gospa dužna uslišiti naše molitve.“*

Zaključak iste propovijedi aktualna je poruka svim Gospodinu štovateljima: *“Ne, dragi kršćani, varamo se, ako tako mislimo. Gospa ne čini ništa drukčije negoli njezin Sin. A mi znamo što je on radio. Gotovo svaki put, kad ga je netko zamolio za ozdravljenje, uvijek je prije liječio dušu: ‘Opraštaju ti se grijesi’, a onda: ‘Uzmi postelju svoju i hodi. Idi i ne griješi više, da ti se nešto gore ne dogodi.’ Tako je postupao Isus. A tako postupa i Majka. A ako tako budemo i mi postupali, da prije pazimo na zdravlje duše, onda će i naša molitva za tjelesno zdravlje biti prije uslišana. Ali onda ćemo i u bolestima biti sretniji i manje strahovati. I onda ćemo doznati još jednu tajnu, koja nije svakomu razumljiva, a ta je, da ćemo preko bolesti uz Marijinu pomoć i lakše postignuti ono najvažnije, a to je vječno spasenje.“*

U nastojanju da se općinstvu priopći izvorna Lozićeva riječ, razumljivo je što ovo poglavlje više od drugih obiluje dužim navodima iz njegovih propovijedi. One sadrže poruke upućene ne samo konkretnim župljanima, nego se mogu primijeniti na sve kršćane općenito. To vrijedi i za propovijed na božićnoj polnočki 1974.g. Izloživši kako je Kristovo rođenje doista povijesni događaj, pita se: *“Da li mi danas i uopće tu povijest shvaćamo? Ako je ne shvaćamo, zašto smo noćas ovdje? Ako je shvaćamo, zašto onda nismo njegovi? I zašto naš život, naši dani, naše nedjelje prolaze bez njega, kad znamo, da je radi nas ljudi i radi našega spasenja postao čovjekom?“* Konstatira kako su samo dvije vrste ljudi shvatile Kristovu povijest i čule njegov

poziv: pastiri, koji su znali da ništa ne znaju, i mudraci, koji su bili svjesni da ne mogu sve znati. "Kojoj grupi mi pripadamo, to nije važno. Važno je danas spoznati: je li za nas Božić događaj, koji za nas znači izazov i sili nas na razmišljanje ili je to samo puki običaj?"

U Lozićevu uredovanju naišao sam na jedini slučaj kad u službenom dopisu spominje i predmet svoje propovijedi. Izvješćujući Biskupijskog delegata za misije o proslavi Misijskog dana 1974.g., uz ostalo, javlja: "Preko mise je u propovijedi izneseno stanje misija u svijetu, djelokrug misionara, i njihove potrebe na duhovnom i materijalnom području."

Ne gubeći nikada iz vida duhovno dobro povjerenih duša, Lozić je i stranim svećenicima, kad bi u njegovoj župi nastupali kao propovjednici, savjetovao što njegovim župljanima treba posebno naglasiti. Tako Lovrić bilježi kako je propovjednik na dan zaštitnika gđinjske župe sv. Jurja 1969.g. pohvalio njihovo brojno sudjelovanje u obredima Velikoga tjedna, "a usput je na fini način i s argumentima potaknuo neke koji još otežu sklopiti crkveni brak - da se probude na život milosti."

Spominjući slavlje zaštitnika župe, valja naglasiti kako je Lozić redovito sudjelovao u takvim svečanostima otočkih župa. Međutim, kako je sam izjavio uredniku vrbanjskoga župskog lista: "Propovijedao nisam, jer sam to uvijek volio prepustiti sposobnijima."⁵⁵ Očito se tu radilo o skromnosti, jer sam upravo i navedeni tekstovi svjedoče o njegovoj propovjedničkoj sposobnosti. Nju potvrđuju i župljani koji još pamte teme određenih njegovih propovijedi. Za njih se pripremao i - ako ih ne bi doslovce ispisao - barem glavne misli (koncept) skicirao na papiriću (nalazio sam na takve njegove papiriće). Sve je to dokaz da je propovjedničku službu obavljao savjesno, kao što ćemo vidjeti da je to činio i s vjeronaučnom poukom.

4.3. Vjeroučitelj

Iz izjava Lozićevih vjeroučenika očito je kako je ozbiljno pristupao toj najvažnijoj među župničkim obvezama. Znakovito je da je među njegovim prvim upisima u gđinjskom urudžbenom zapisniku bila molba Ordinarijatu neka jednu prostoriju u župskoj kući proglasi vjeronaučnom dvoranom (do tada se vjeronaučna obuka obavljala u crkvi). Za dotičnu dvoranu uredio je

⁵⁵ Usp. bilj. 6.

sobu u prizemlju, opskrblivši je potrebitim pokućstvom (prave školske klupe, katedre, tabla i ostala vjeronaučna pomagala).

Trajan svjedok Lozićeva revna katekiziranja jesu savjesno vodene knjige Prozivnika vjeronauka (svake školske godine posebna bilježnica za jednu i za drugu župu). Svakom je razredu održavao pouku dvaput tjedno i uredno vodio evidenciju o pohađanju ne samo vjeronauka nego i mise nedjeljom i blagdanom. U spomenute prozivnike upisivao je - kako sâm u jednoj "opasci" *bilježi - i* "djecu komunista, koja pripadaju dotičnom razredu, a za vjeronauk nisu upisana".

S obzirom na broj vjeroučenika, njih je u prvoj školskoj godini Lozićeva župnikovanja, dakle, 1968/69., bilo u Gdinju 45 od sveukupna broja školske djece - 68. Slijedeće školske godine - jer od svih Prozivnika uopće nedostaje jedino onaj prvi za Bogomolje - ondje je bilo 35 školske djece, od kojih je 26 češće ili rjeđe pohađalo vjeronauk. U Lozićevoj zadnjoj školskoj godini, naime 1977/78., stanje je bilo ovako: u Gdinju je školske djece 24, a vjeroučenika 17; u Bogomolju pak pohađa vjeronauk 4 od 14 polaznika škole.

Određene spoznaje o Lozićevu katekiziranju daju nam njegova izvješća Katehetskomu dijecezanskom odboru, a tiču se stanja u šk. god. 1975/76. U Gdinju ih je tada 24 pohađalo vjeronauk, a 9 ih nije pohađalo. U Bogomolju ih je 4 pohađalo, a 17 nije. Za razliku od Gdinja, u Bogomolju nije bilo vjeronaučne dvorane, nego se obuka obavljala u crkvi. Za mlade grupe vjeroučenika obiju župa služio se katekizmom "U tvojoj radosti, Gospodine" (izdanje Kršćanske sadašnjosti). Što se tiče onih starijih, u Gdinju se za njih služio građom iz "Malog koncila", a u Bogomolju Pavićevim katekizmom "Radosna vijest". U pouci se rijetko koristio dia-filmovima. Roditelji vjeroučenika u Gdinju katkad je pozivao na sastanke, a one u Bogomolju nije. Vjeronauk za mladiće i djevojke nije održavao, jer ih u tim mjestima nije bilo, budući da su, poslije svršene pučke škole, nastavljali srednje školovanje izvan zavičaja. Na upit o nekom obliku katekeze za odušle odgovorio je da su to "pouke prije primanja sakramenta krštenja i vjenčanja".

Osim već navedenih Lozićevih izvješća o Gdinju i Bogomolju (vidi i poglavlje), u vrbanjskom župskom listu⁵⁶ objelodanjeno je i Lozićevo pismo s nadnevkom 11. listopada 1976.g. Na to ga je javljanje potaknula činjenica

56. 5 (1976) 5, 11 (ostalo kao u bilj. 6).

koja se u dotičnom listu priopćuje kao zanimljivost, naime da je te godine u Bogomolju bio samo jedan krizmanik. U svezi s urednikovim pitanjem: "Ima li smisla da se svi krizmaju?", Lozić odgovara niječno, s obrazloženjem "ako za njih krizma ne znači ništa više od jedne parade ili običaja koji se mora izvršiti". Iz njegova pisma doznajemo da je, osim jedinog krizmanika iz Bogomolja, iz vjernih kuća ondje bilo još šestoro djece koja su po godinama bila za krizmu. U Gdinju je takvih bilo 17, ali ih je na krizmu pripušteno samo osmero. Postupio je tako, jer ni roditelji ni djeca nisu uvažavala njegova povremena prijateljska upozorenja o (ne)redovitu pohađanju vjeronauka. Djeca su se opravdavala nedostatkom vremena i zaočupljenošću školom, a roditelji da su im djeca trebala u polju ili da ih oni šalju a djeca ne dolaze. Na takvo neodgovorno postavljanje prema pripravi za krizmu uslijedila je razumljiva Lozićeva reakcija. Mjesec dana prije krizme najavio je svečanost. Ujedno je objavio koliko je nekrizmane djece u višim razredima pučke škole, ali da će - zbog nepohađanja vjeronauka - tomu sakramentu biti pripušteni samo određeni pojedinci. "I zanimljivo - nikakve reakcije nije bilo. Župnik je rekao, tako mora biti."

Za bolje razumijevanje Lozićevih teškoća s (ne)redovitim pohađanjem vjeronauka u Bogomolju, korisno je ovdje donijeti njegov tekst, koji su potpisale dvije vjeroučenice: "Ovdje u crkvi na Božjem oltaru, pred svećenikom, kolegama i kolegicama izjavljujem, da ću redovito pohađati vjeronauk i nedjeljnu i blagdansku misu."

Izlaganje o Loziću kao vjeroučitelju zaključimo navodima jednoga njegova vjeroučenika, inače akademski izobrazena. Bio im je kao stariji prijatelj, koji ih je požrtvovno okupljao na misu i na vjeronauk. Poticao je njihov dolazak nagrađujući najrevnije. U svrhu utvrđivanja gradiva organizirao je kviz-natjecanja (očuvao se papir s upitima u jednoj od takvih prigoda). Vjerski odgoj, koji su od njega primili, ponijeli su u život - većina njegovih vjeroučenika i danas su praktični vjernici - i spominju ga s neskrivenom simpatijom i zahvalnošću.

4.4. Liturg

Makar je svaki svećenik *ex professo* liturg, za Lozića se može reći da je to bio *per excellentiam*. Mnogima je ostao u sjećanju kao ceremonijar u pojedinim izvanžupskim svečanim zgodama, od kojih je zadnja bila ređenje

sadašnjega hvarskog biskupa S. Štambuka. U Lozićev smisao za ljepotu bogoslužja, urednost crkve i uvježbanost ministrantskog zbora mogli su se uvjeriti svi koji su pribivali obredima u mjestima njegova službovanja.

Lozić je zavolio crkvu i bogoslužje od malih nogu. Svoje djetinjstvo proživio je u sjeni oltara zavičajne crkve, koja mu je bila druga kuća. I u doba njegove priprave za svećeništvo nije mogla ostati skrivena njegova privrženost dostojanstvenu i točnu obavljanju liturgijskih slavlja. Vrijedno je ovdje istaknuti kako je jedne godine bio imenovan ceremonijarom u đakovačkoj katedrali, a ta je služba redovito bila pridržana domaćim bogoslovima.⁵⁷

I u posebnim okolnostima župa, o kojima je ovdje riječ, nastojao je u srca vjeroučenika i poglavito ministranata usaditi ljubav prema Bogu i vječnim vrednotama upravo preko bogoslužja (*per visibilia ad invisibilia*). U kviz-natjecanjima na vjeronauku upiti s tematikom iz liturgike bili su zapaženo zastupljeni. Kad sam ga naslijedio u župničkoj službi, bio sam ugodno iznenađen spremnošću i poučenošću njegovih ministranata, koji su svoju službu obavljali kao kakvi klerici. Lozićevi ministranti i danas su praktični vjernici - to je rečeno i za veći dio njegovih vjeroučenika - što je najbolji dokaz uspješnosti njegova zauzimanja u tom važnom poslu.

Kao liturg Lozić se uglavnom držao ustaljenih običaja svojih župa, ujedno provodeći saborske smjernice o obnovi bogoslužja. Razborito je neke, pa i stoljetne, običaje promijenio na bolje. Primjerice, noćnu božićnu službu u Gdinju, koja je do njegova nastupa počinjala u 3 sata poslije ponoći, premjestio je - kako je to pred više desetljeća provedeno gotovo u svim župama hvarske biskupije - u 22 sata na Badnju večer (prije mise polnoćke pjevao se tada "Matutin", s 9 psalama i s 9 čitanja). Više mi je puta pripovijedao kako se ta promjena pokazala jako korisnom i od župljana prihvaćenom. U crkvi ih je te noći, na njegov Božić u Gdinju, bilo 320 (od 500 u mjestu nastanjenih). Božićnu je polnoćku u Bogomolju anticipirao u većemjnim satima, prije službe u Gdinju.

Pojedine promjene, koje je također uveo, bile su uvjetovane višom silom. Tako je, umjesto redovito zabranjivane tijelovske procesije po mjestu,⁵⁸ uobičajene postaje s molitvama i evanđeoskim odlomcima obavljao u

57. Usp. bilj. 1 b.

58. U prijavama za tijelovsku procesiju redovito je, premda bezuspješno, naglašavao kako je to jednina procesija propisana zakonikom Opće Crkve.

crkvenom dvorištu. U svrhu što djelatnijeg uključivanja u bogoslužje, na blagdan sv. Petra celebrirao je na javnom mjestu u gđinjskom predjelu Visoklu, koja toga dana svetkuje svojega zaštitnika. Budući da u svečevoj kapeli može stajati tek neznatan dio sudionika mise, "radi boljeg sudjelovanja, jer to dopuštaju crkveni zakoni, oltar će biti postavljen pred kapelom", kako je napisao u prijavi toga skupa mjerodavnim građanskim vlastima.

Među njegovim službenim spisima nahodimo i izvješće o godišnjoj proslavi Misijskog dana. Premda se u toj prigodi "nije ništa posebno organiziralo, radi samih mjesnih prilika", izvješćivao bi kako se tjedan dana prije, u sklopu listopadske pobožnosti, namjenjivala krunica za misije. Na dan celebrirala se misa po obrascu za raširenje vjere, uz prigodnu propovijed o misijama. Sudionici bogoslužja su u prikaznom ophodu donosili na oltar novčane prinose za misije.

Posebne mjesne prilike, zapravo (ne) mogućnosti - to su Lozićevi izričaji u njegovim spisima - ocrtavaju nam i navodi iz njegova dopisa Ordinarijatu 1975.g. To je zapravo molba za produženje ovlasti binacije, trinacije i večernje mise. Iz onoga što tu piše o večernjoj misi, jasno nam je kako je bilo s njegovim svagdanjim celebriranjem: "Što se tiče večernjih misa, potrebno mi je dopuštenje, ako i nije za dobrobit vjernika, jer u jutarnjim satima ne mogu dobiti na misi ni jedne osobe, a i za večernju misu se može dogoditi da bude samo jedan ministrant. Ako se za večernju misu bude tražilo dobro većega broja vjernika, onda će se dogoditi, da će biti dana kad neću moći nikako celebrirati."

Uza sve to što se nije prakticiralo pohađanje svagdanje mise - čega u tim župama nije bilo ni u prošlosti - uobičajenim prolaznicima crkve u sveučke dane priređivao je svečanosti koje oni do tada nisu vidjeli. Tako je na gđinjskoj krizmi 1971.g. sa 17 krizmanika, biskup koncelebrirao s 10 svećenika, uz asistenciju još dvojice bogoslova. Iste godine na krizmi u Bogomolju s 15 krizmanika, u koncelebraciji s biskupom sudjelovalo je još 6 svećenika. Na blagdan zaštitnika gđinjske župe sv. Jurja znalo mu je doći - kako sam izviješten - i do 13 otočkih svećenika. U dotičnim je prigodama, kad sâm nije bio zauzet predvođenjem bogoslužja, pratio pjevanje sviranjem na harmoniju.

I pojedini Lovrićevi zapisi upotpunjuju nam sliku o Loziću kao liturgu. Tako je on na svoju prvu gđinjsku "feštu" sv. Jurja 1969.g. priredio konce-

lebraciju. Bila je to prva koncelebracija u župama istočnoga dijela otoka. U svezi s krizmom 1971.g. Lovrić bilježi kako je u Gdinju ženski zbor dvoglasno otpjevao pojedine pjesme, koje ih je naučio Lozić. "Crkva je blistala u sjaju i urednosti. Don Ivo je liturgičar kategorizovan - zato je sve bilo bespriječno. Krizmanici su na prikazanju darivali biskupa gorućom svijećom, jako edifikantno, a troje je krizmanika samo pjevalo molitvu vjernika s novoga drvena ambona." Lovrić je sutradan sudjelovao i na krizmi u Bogomolju i o tome zapisao: "Slično kao i jučer u Gdinju, samo tamo je bilo manje svijeta, jer mladež odselila po svijetu, a mnogi ne mare. Ipak su svi jedni crkvinari zaželjeli da im don Ivo bude i nadalje župnik, jer da ga otok puk voli."

Lozića su kao rođena liturga doživljavali i njegovi kolege, koji su tu neizostavno isticali u svojem nadgrobnom slovu na njegovu sprovodu. U skladu s onom Isusovom: "Usta govore onim čega je srce puno" (Mt 12,34), sa svećenicima i svjetovnjacima rado je razgovarao o crkvi i obredima. S tim u svezi, pišući o njemu nekrolog pred Božić 1990.g., njegov biskup ističe i ovo: "Vjerujemo da će skupa s nama, i svojim bivšim župljanima, na svoj istančani način skladna pjevanja, u čemu je bio vrstan znalac, dopadljivo rastumačiti anđelima o svemu što se na otoku Hvaru običava činiti u danima Božića." ⁵⁹

Na kraju govora o Loziću kao liturgu evo izvatka iz opširna nekrologa, što ga je napisao župnik njegova zavičaja: "Služiti Bogu i ljudima bio je cilj njegova života. Najveću pažnju posvećivao je crkvi, oltaru i svemu onomu što tomu pripada. Njegova liturgijska slavlja, ministranti, paramenti, urednost crkve odicali su živom vjeron u Onoga komu je svim srcem služio." ⁶⁰

4.5. Govornik

Među spomenutim Lozićevom propovjedničkom ostavštinom našlo se i sedam njegovih govora⁶¹ (to nisu homilije na svetopisamske tekstove ni tematske propovijedi), održanih u prigodi biskupovih pohoda župama, jednoga svećeničkog jubileja i dvaju smrtnih slučajeva. Ti govori također sadrže

59. Usp. bilj. 1 c.

60. Usp. bilj. 1 b.

61. Usp. bilj. 52.

njegova zapažanja o njemu povjerenim župama. Tako se dotični tekstovi - kao i oni o istim župama iz njegovih propovijedi - tematski nadovezuju na njegova izvješća iz 1. poglavlja.

Vremenskim slijedom najstariji je govor upućen biskupu u prigodi njegova pohoda gđinjskoj župi 1971. g. Zaželio je da ga njegovi župljani dožive kao pastira i vođu, oca i učitelja. S tim u svezi je nadodao: "Ovaj teren na

Biskup, svećenstvo (Lozić u kotu) i župljani u crkvenom dvorištu na dan blagoslova obnovljene gđinjske crkve 23. travnja 1973.

kojemu se nalazimo, možda je potrebniji svega spomenutoga od bilo kojega drugog dijela Vaše i naše biskupije. Malo je koji kraj kao ovaj bio toliko mučen nesigurnošću, razvodnjavanjem istinskoga vjerskog nauka, zamiranjem prave kršćanske ljubavi, kao ovaj - posebno u ratnim i poratnim godinama. Posljedice toga danas svi mi teško osjećamo, i od nekadašnje prave vjere ostadoše samo ostaci ostataka. A napuštanje sela i još više napuštanje crkve, svakomu od nas - novovjekim Jeremijama - izvijaju iz srdaca novi

plač: 'Putovi sionski tuguju, jer nema tko doći na svečanost' (Tuž 1,1). Nema tko: stari ne mogu, mladeži nema, a oni koji daju pečat mjestu najčešće neće."

Gdinjske župe tiče se još jedan govor, izrečen za biskupova pohoda 1976.g. Lozić se osvrnuo na biskupovo sudjelovanje u svečanosti kad je prije tri godine obnovljena crkva vraćena bogoslužju. Pohvalio je župljane za njihovo aktivno sudjelovanje u dotičnoj obnovi, ali se i zapitao čemu sve to, kad se župa smanjuje ne samo demografski nego i brojem vjernika. U nastavku je dao sliku vjerskog života župe: "I ako dodamo ratne i poratne prilike i neprilike kao i tendencije, vidimo: crkva se sve više prazni, ljubav se gasi i među rođenom braćom, nedjelje i blagdani se ne poštivaju, a bahate pogrde na Božje ime i vjerske svetinje, kod muškog i ženskog svijeta, dosegle su težinu Babilona. Jednom riječju - polako ali sigurno vjera se gasi. A jasan primjer za tu tvrdnju - evo: od stotinjak gdinjskih obitelji ima ih dva desetak crkveno nevjenčanih; i od petnaestak gdinjske djece, koja su po godinama zrela za krizmu, danas ih se krizmaje samo osam. - Tek malo studu onih najvjernijih, vodeći neprestanu borbu s ljudskim obzirom i s nerazumijevanjem vlastitih ukućana, štoviše i uz prezir i pogrde, postaju žrtve koje moraju na se primiti grijeh drugih i - spasavati situaciju." Zaključujući govor, izrazio je želju, neka isti Duh Sveti, koji će sići na krizmanike, "prođme već sada i cijelu ovu zajednicu i njihova pastoralno nemoćna župnika".

Premda su za Lozićeva župnikovanja bila dva biskupova pohoda u župi Bogomolje, naime 1971. i 1976., očuvan je Lozićev govor samo u prigodi zadnjeg pohoda. Poslije uobičajena uvodnog dijela - kako već biva u takvim govorima - prešao je na ocrtavanje stanja vjerskog života u župi. U skupu izjavljuje kako bi u tom smislu teško "mogao izreći jednu utješnu obrabrujuću izjavu". Konstatira kako većinu krštenika veže s crkvom jedna tanka nit materijalne naravi, pomaganjem crkve i župnika. Izražava zabrinutost zbog rapidna, bolna i zastrašujućeg opustošenja župe, što je uostalom zajedničko svim župama na istočnom dijelu Hvara.

U nastavku doslovce govori: "Ipak, to je samo jedan dodatak, ne izdvojen, nego normalno nsatavljen na predratne, ratne i poratne neprilike vjerskog i političkog područja, koje su razarale i još uvijek razaraju neka dašnje kompaktno kršćansko tkivo ove župe. Posljedice su svakako vidljive: vjerski je život nikakav; svi brakovi ovdje sklopljeni - osim nekoliko 'uvoznih' - odreda su sklopljeni bez crkve, bolesnici gotovo redovito umiru

bez sakramenata; vjeronauk se ne pohada; crkva je nedjeljom malo posjećena, jer se i blagdanom radi. Vjera je u praksi samo za pedesetak staraca i Marica, koji nedjeljom i blagdanima o štapovima puze na misu i sakramente. Mladi svijet, posebno mladi roditelji, što ih još ima, koji su pred Bogom i savješću odgovorni da dadu vjersko obilježje župi, oni jednostavno Boga ničeju ili za nj ne mare, a crkvu smatraju gubitkom vremena. - Zato i danas imamo samo jednog krizmanika, a moglo ih je biti više...“ Zaključujući emotivni govor, Lozić poziva biskupa: “Zazovite Duha Svetoga neka ponovno na cijelu ovu župu obnovi duhovsko čudo, koje može biti očima nevidljivo, ali koje će jedino biti kadro, da ovu župu makne iz njezina mrtvila.“

I slijedeći govor izrekao je Lozić pred bogomoljskom crkvom, u prigodi 60. obljetnice svećeništva don Petra Rudana⁶² 1972.g. Pozdravio ga je i kao dugogodišnjeg župnika njegove zavičajne Milne, oca njegova svećeničkog zvanja, uzor njegova svećeničkog odgoja i materijalni temelj njegova školovanja. Izrazivši radost zbog slavlja toga vitalnoga 86-godišnjaka, dodao je: “Međutim, sva ta radost danas nas vraća unatrag i sili na razmišljanje, da se ovaj čas nalazimo na području župe najmučenije i najmrcvarenije u našoj biskupiji.“

Zatim je u kratku sažetku majstorski prikazao ovostoljetnu povijest bogomoljske župe: “Odmah nakon I. svjetskog rata, jedan od naše subraće zadire u nekadašnje kompaktno tkivo Mističnoga Kristova Tijela na ovom području i tom tijelu zadaje jednu bolnu ranu, odvođeći dio župe u starokatolicizam.⁶³ Na pomolu je II. svjetski rat, koji unosi pomutnju u već ionako razvodnjeno i razdvojeno stanje župe. Dok se s jedne strane neki pastiri udaljuju radi političkih razloga,⁶⁴ odmah nakon rata - stjecajem prilika i neprilika: političkih, socijalnih, ekonomskih i moralnih, ponovno se gasi jedno svjetlo - jedan svjetlonoša, umoran od heroizma, silazi s uzvišenog Siona, i oči puka njemu povjerena okreću se za tim svjetlom koje silazi.⁶⁵ Taj horizontalni pogled podupire poratna politika, koja svojom ideologijom priječi, da se taj pogled digne prema Uzvišenomu. A i sam rašireni vjerski horizontalizam - ljude pa i one vjernike - više vodi u obični humanizam, posebno ovdje gdje su ljudi svojedobno bili više zapostavljani i više iskorištavani.

62. Usp. bilj. 14.

63. Ta je pojava podrobnije opisana u poglavlju 2.2.1.

64. Misli na don Marijana Kneževića, čije je župnikovanje u Bogomolju opisano u poglavlju 2.2.2.

65. Misli na jednoga poratnog, i uopće zadnjeg, župnika koji je rezidirao u Bogomolju od 1946-1956, o kojemu je riječ u poglavlju 2.2.3.

Življenje nadnaravne vjere postaje samo predmetom teške ironije, a često i napadaja. Vjera ostaje samo skup tradicija. - Sve su to bili teški udarci, od kojih se Crkva Božja na ovom području nije do danas oporavila.“

U nastavku naglašava zašto sve to ističe: *”Zašto da podsjetim, kako su svi ti udarci teško padali na Vaše srce kao svećenika i mještanina. Bol Crkve bila je i Vaša bol; muke Bogomolja bile su i Vaše muke. I dobro mi je poznato, da je najveći dio Vaših svećeničkim molitava, u kojima ste bili pobožni kao dijete, išao Bogu za Vaše Bogomolje. A najveći dio Vaših svećeničkih žrtava bio je namijenjen duhovnom rastu bogomoljske župe - od nevidljivih i samo Bogu poznatih žrtava Vaše nutrine, pa preko logora,⁶⁶ do materijalnih pomoći - posebno zadnje dvije godine, kad ste svu svoju uštedevnu žrtvovali za materijalni procvat ove crkve.“* Zaključujući svoj govor, Lozić poziva na molitvu za početak duhovne obnove te župe, neka ta *”dijamantna misa bude klica jedne buduće mlade mise“* u Bogomolju!

Preostala dva očuvana govora izrekao je Lozić na bogomoljskom groblju, u prigodi ispraćaja dvojice vrijednih i zauzetih crkvinara. Iz tih govora biti preneseni oni dijelovi koji se tiču bogomoljske crkve i župe.

Iz nadgrobna govora Josipu Matijaševiću izdvajamo: *”U onim poratnim za Crkvu teškim prilikama, koliki su njegovom zaslugom oprani milošću krštenja! Koliki su njegovim savjetom prihvatili Božji nauk i primili Božji život po ostalim sakramentima! A kao dugogodišnji crkvinar ove crkve pokazao je izvanrednu brigu i profinjenost za materijalno uzdizanje i očuvanje crkvenog imetka. Koliko sam se puta i ja sam osobno našao u neudomnici: Što učiniti?, - kad sam prije deset godina, još kao mlađi i manje iskusan, preuzeo upravu ove župe. Znali smo nas dvojica satima razgovarati o pojedinim problemima, i većina ih je sretno riješena zahvaljujući njegovim savjetima. Danas sam mu posebno zahvalan, što mi je u tim časovima znao biti ne samo savjetnik nego upravo otac, a da nikada nije izgubio poštovanje prema meni kao svom poglavaru.“*

Na sprovodu Vladi Ivankoviću, uz ostalo, rekao je i ovo: *”Kao odan vjernik i dugogodišnji crkvinar nije propustio prigodu, da daje svoj doprinos poboljšanju vjerskog i crkvenog života u ovoj župi. Dobro znamo, da predratne, ratne i poratne prilike nisu ovdje bile sretne za Crkvu. Ali, reći*

⁶⁶ Rudan je 1948.g. bio osuđen na tri godine tamnice, jer je neustrašivo ustao u obranu sakramentalnosti ženidbe. Usp. bilj. 14.

čemo samo to, da je u tim nesređenim prilikama, koje su Crkvu svele na 'malo stado', bilo godina, kad se nitko nije usuđivao ni križ nositi u onim najdražim procesijama Velikoga petka. Vlade je uvijek bio spreman: godina ma je - uvijek iznova - kao križonoša osvjetljavao obráz vjernika ove župe pred ostalim otočkim župama; rekli bismo pučki - spasavao je situaciju."

Dužim izvacima značajnijih mjesta iz Lozićevih govora - a tako se postupilo i s njegovim propovijedima - dobio se određen pogled u vjersko stanje obiju župa u doba njegova župnikovanja. Upravo je on, kao predstojnik tih župa (njemu drag izraz, kojim se često služio) bio najpozvaniji izvijestiti o svojim župskim zajednicama pa su ti tekstovi - kao vrela prve ruke - dragocjeni za upoznavanje novije povijesti obiju župa o kojima je ovdje riječ. Kao što smo se u poglavlju 4.2. uvjerali da je Lozić bio sposoban propovjednik, u ovom smo ga upoznali kao jednako vrijedna govornika.

5. Obnovitelj i uzdržavatelj crkvenih objekata

Kao zagrijani promicatelj ljepote bogoslužja, Lozić se uvelike zalagao i za i mjesta vjerničkog okupljanja budu što dotjeranija u svakom pogledu. Promatrajući njegovu zauzetost kojom je sudionike obreda vodio djelatnu i proživljenu sudjelovanju u bogoslužju, na njega se - bez straha od pretjerivanja - mogu primijeniti nadahnute riječi: "*Gospodine, ljubim dom u kojemu prebivaš i mjesto gdje slava tvoja stoluje; jer me izjela revnost za Dom tvoj*" (Ps 26,8; 69,10).

Doista je trebalo natprosječne upornosti i rijetko viđene odlučnosti da se njemu povjereni objekti - poglavito gđinjska crkva - dovedu u stanje nakon obnove. Listajući njegovu Knjigu zapisnika sjednica crkovinarstva, biva nam jasno kako se od svojega nastupa na župničku službu bavio mišlju o obnovi gđinjske crkve. Već od druge godine njegova župnikovanja, u tu su se svrhu skupljali doprinosi svih obitelji u mjestu. U rujnu 1972.g. uputio je ciklostilizirano pismo Gđinjanima u domovini i inozemstvu (priložena je fotokopija toga pisma) na 260 adresa. Odazvalo se 145-ero iseljenih mještana i poslalo svoj prinos za obnovu zavičajne crkve. Osim onoga što su na tu nakanu doprinijeli župljani novcem i radnom snagom, znatnu svotu Lozić je isposlovao od međunarodnih crkvenih dobrotvornih organizacija.

O Svima svetima 1972.g. postavljena je skela u crkvi, čime je započeo velik posao njezine obnove. Sa svih je unutarnjih zidova do temelja dignuta

trebalo bi prodati, da se taj dug što prije riješi. Pogovora se, da nijesu raspoloživi nikakvi novci, nego tek odlična goveda na trave, da svojim doprinosom riješe i taj dio duga koji preostaje. Na tu svrhu su ustanovili odmah dati svoj prijedlog, da bude primjenjiv.

- Trebalo me, koji se zove misliti da: svojim predstavljenim doprinos, treba razmisliti da što prije upotrijebimo tu svoju stvar.
- Odmah se sastajemo s gospodinom, da se pravi i navršene stvari do i utvrdimo, ako se dug podmira, nastoje mi da godinu davati jedan - malen i manji - dobru doprinos na crkvi, ovaj milostivi Sveti misliti, da mi godinu dugo pred

- 4) Na temelju spomenutog prijedloga o dobru doprinosu, koji bi mala godina na crkvi; malen i u manji - dobru - to me temeljni predstavljeni evidenciji o desetakstojim doprinosima na crkvi, jer nije se pitano: da li mi, koji smo imali davati na crkvi, mi smo imali doprinositi crkvi, imajmo li primati crkvi tražiti usluge, ako se mi imamo u obavezi prema crkvi. To je u svakom slučaju dobru predstavljeni prijedlog, koji se sastoji od: imajmo li mi imati doprinositi na crkvi, imajmo li mi imati davati jednaka usluge crkvi, koji su crkvi potrebni i korisni koji to misle.

Lozićev rukopis iz Knjige zapisnika sjednica crkvinarstva, kad je bilo govora o obvezatnom godišnjem obiteljskom doprinosu crkvi.

stara i oštećena žbuka i stavljena nova, da bi na kraju sva crkva bila obojana. Većim je dijelom izmijenjena i preuređena električna mreža po crkvi. Truli drveni prozori zamijenjeni su željeznima. Djelomično je popravljen krov. Izrađena su nutarnja staklena vrata ("busola"). Cijela je crkva naokolo obložena drvom u visini od 1,20m. Obojana je drvenarija po crkvi, svijećnjaci posrebrjeni, veliki metalni luster stručno očišćen. Nabavljeno je novo crkveno ruho.

Radovi u crkvi izvodili su se tijekom zime 1972/73.g., da bi na svetkovinu naslovnika crkve sv. Jurja 1973.g. bila blagoslovljena i vraćena bogoslužju (koje se u međuvremenu obavljalo uglavnom u crkvi sv. Petra, predio Visoka). Na toj je svečanosti jedna vjeroučenica pročitala biskupu pozdravni govor, koji je sastavio Lozić. Ne propustivši naglasiti kako je ta "župa u mnogočem bolesnija od drugih", pohvalio je svoje župljane što su prionuli uređenju svoje do tada neugledne crkve. "Pokazalo se, da ljudi u Gdinju znaju cijeniti vrijednost i potrebu crkve, jer nije ostala ni jedna vjeronička obitelj, koja nije i materijalno i vlastitim radom sudjelovala u obnovi crkve. Prolilo se dosta znoja; progutala se silna prašina; navukle se prehlade; ranjavale se ruke i noge - da bi se crkvu dovelo u sadašnje stanje."

I poslije blagoslova obnovljene crkve nastavljeno je s pojedinim radovima u njoj i s obnovom njezina inventara. U svetištu su napravljena korna sjedala te drveni oltar prema puku i ambon. U sakristiji pak novi sporni mišni ormar. Uspio je zainteresirati pojedince koji su sami, ili u zajednici s

Ja oboja
po crkvi
pravljene
naokolo
o crkvi,
vrijeno je
na svet
ičena do
iv. Petri
biskupu
ako je tu
ne što mi
la ljudi u
dna vjer
u obnovi
se preb
je."
linim ra
jena kol
ovi spre
jednile

Gđinje, ot. Ivan,
Br.uz. 39/1972.
- 5. rujna 1972. -

**SVIMA POŠTOWANIM RODOLJUBNIM GĐINJANIMA
DOBRE VOLJE u svijetu**

Cijenjena: gospodo,
Gospodice,
Gospodine!

Dozvolite, da Vam se obratimo ovim prijateljskim pismom. Njime Vas želimo upoznati s jednim zamašnim podvigom u Vašem rodnom mjestu, i kao rodoljuba pobuditi Vam ponos, što se u njemu ipak ne žali sve zapustiti, premda se samo mjesto na žalost odreda nupušta. Zato možemo za strpljivost, da biste ovo pismo do kraja pažljivo pročitali. -----

Vaš životni poziv i materijalna briga odijelili su i Vas od rođnoga Gđinja. /li, premda tijekom odijeljenja - uvjereni smo - da ste duhom i osjećajima vrlo često u Gđinju: s Gđinjom Vas vežu uspomena na davne šjedove; veže Vas ljubav prema Vašim dragima, bilo živima bilo mrtvima; vežu Vas sjećanja na idilične događaje Vašega djetinjstva. A u nizu tih uspomena i osjećaja sigurno značajno mjesto, mjesto kar i pričačeno, zauzima crkva. U blizini i s njom prinali ste, prve te nje je Vašega duhovnog uzrasta i Vaše kulture. Za istinske vjernike, onaj braćkog sakupljanja i izmjene misli, oaza duhovnog osvjetljenja i mišićkog rasterećenja, škola ozbiljnosti i osmišljavanja života, mjesto njane - bez obzira na vjersko osvjetljenje - ona je i danas zajednička, nička, beština i beština kulturni živi spomenik: svi, maime, Gđinski kulturni običaji, veliko kulturno blago melodija i veličanstvenih obreda, posebno o Božiću i Velikoj sedmici, po kojima se Gđini razlikuje od ostalih mjesta - vezani su isključivo za crkvu i s crkvom. -----

Ali, neželost, ta crkva je danas u toliko trošnu stanju, da prijeti opasnost njezina opustošenja. A ako bi propala crkva, naminovno bi propao najveći dio mjesne kulture. I posljednji, opreštaj s dragim pokojnicima, u opustjeloj crkvi bio bi kudakamo bolniji. Neuspjeha, jedne župe, doživio bi svoj sraz.

Ma bismo crkvu spasili, odlučili smo tijekom još ove godine za početi s njezinim temeljitim restauriranjem. Što bi se više odugovlačilo, restauracija bi bila teža, a troškovi veći.

Stručnjaci su predviđeli:

- žbuku sa svih zidova do temelja srušiti i stavljati novu,
- električnu mrežu po crkvi zbog vlaže tečim dijelom izmijeniti i preurediti,
- sve prozore na crkvi zamijeniti novim, jer su dosadašnji truli,
- obnov koračnice, jer na njezinih stakalima,
- raditi liturgijske cionove, dodatno, tekućim materijalima u crkvi,
- i na kraju, čitavu crkvu obogatiti.

Preradban za sve to misli
- troškovi: oko 5 do 7 milijuna starih dinara.

za Crkvu...
jedno iz prošlih godina. Za ostalo, mislim da ste svako...
ovdje u mjestu, ali i Vas koji više niste u Gđinju, ali ste s dječjim
vezani. I o Vašem će, dakle, prilogu ovistiti hoćemo li ući s dječjim
tjčno iavesti preavice radove na crkvi, koja je već dugo vremena na
sa zajednička i najveća briga. - Vjerujemo, da vam nije sporedno, ho-
ćemo li crkvu - taj stari samob. jedinstva Gđinjana - u košemu su Va-
si očevi i djedovi uložili svoje kuljeve i svoj znoj, ma, njihovi po-
tomci, pustiti na nemalost prirodni nepokod. - Crkva je sve do pos-
ljednjih godina stari Gđinjani bila ponos. - Crkva je sve do pos-
ca, budimo dosljedni njima, na zajedničkim snagama sačuvalimo baštinu,
koju su nam oni nazirali. - Njima je počast, a sebi na zadovoljstvo. Na
taj čemo način i svoj obraz osvijetliti pred ostalim, posebno susjed-
nim selima. Jer, Gđinjska crkva uvijek je samo naša. Zato i njezinu ro-
cvat ili njezino rasulo uvijek će biti znak samo naše, Gđinjske, kul-
turne razine. ...

Podajmo i ovo: vjerojatno su više puta siromasi pokucali na Va-
sa kućna vrata, i sigurno ih niste odbili. I niste, ih pitali za osob-
no uvjerenje, kao što mi oni nisu pitali za Vaše. Nego - zamoljeni -
daruvali ste ih ili iz uvjerenja, ili iz prijateljstva, ili - iz sami-
lcsti ... Danas na Vaša vrata kuca jedan veliki siromah: Vaša Gđinj-
ska crkva. I - molji Vašu pomoć. A Vi, prema čiketu svoga srca i rodo-
ljubnih osjećaja, odlučite se: DA ili NE. I da, ako je u Vama još za-
preteno barem iskrica objavljenog, ili naravnog bvančelja, sjetite se
i ljudi: "Kakvom drugome, što bi želio da tebi drugi učini!" Ili, onih
drugih: "Kakvom mjestom njerite drugome, takvom će se i Vama njeriti".
- ipak i manji dar, crkvi će dobro doći.

U čobroj nadi usudujemo se unaprijed zahvaliti na Vašoj ustrijai
vesti i čobroj volji.

Također, u osjećanju s Vama, izvolite primiti naše prijateljske
osjećaje, u kojima su naši pozdravi za Vas.

S poštovanjem
Za Crkvinarstvo crkve sv. Jurja

Ivo Kozio
(Don Ivo Kozio, župnik)

EVENTUALNE PRILIGE
čestviti (po mogućnosti poštom!)
na adresu:

IZVANI UPRED
BR. 37 GĐINJE
I. RYAR

drugima, financirali nabavu ili obnovu pojedinih crkvenih predmeta (pala- mente, barjaci, baldahin, antependiji, ures i kip mrtvoga Krista za "Božji grob" i sl.).⁶⁷ Četverogodišnja obnova crkve zaključena je kad su dva od tih zvona postavljena na električni pogon.

Kao što je obnovi crkve prethodio župnikov službeni dopis, kojim se iseljenim Gdinjanima obratio za pomoć, tako im je poslije godinu dana uradi- edilo još jedno župnikovo pismo. Ciklostilom umnoženo "*Prigodno župnikovo pismo gđinjskim obiteljima u mjestu i u svijetu*" datirano je na Sve svete 1973.g. Na 10 najužim proredom istipkanih stranica podrobno je opisao što se uradilo i ujedno popisao sve doprinose za crkvu tijekom prote- kle četiri godine. U dotične radove utrošeno je 142.449,50 dinara. Gdinjani u mjestu i izvan njega doprinijeli su 81.469,50 din, a Međunarodni Kantar je pomogao svotom od 60.980,00 din.⁶⁸

Lozić je bio duša i neumoran pokretač svih navedenih radova. O tome je predmetu vodio administraciju i ostavio sve pomno dokumentirano. U svim je radovima i aktivno sudjelovao, a jednom je bio i u životnoj popil- lji.

Ništa manju pozornost pokazao je i prema bogomoljskoj crkvi. U svrhu njezine obnove odmah je, kao i u Gdinju, počeo skupljati obiteljni godišnji doprinos. I bogomoljskim se obiteljima, o blagdanu Krista Kralja 1971.g., obratio "*prijateljskim pismom, kako bismo Vas obavijestili o akciji za pomoć crkvi, koja nam je na brizi i koju volimo*".

Podsjeća ih na staro pravilo, po kojemu su crkva i groblje ogledalo mjesta. Konstatira kako je, na žalost, bogomoljska crkva jedna od najza- puštenijih u hvarskoj biskupiji, po čemu se onda mjeri i prosuđuje cijelo mjesto. Ispuštajući navode toga pisma o konkretnim potrebama dotične crkve, iz njega će i pak biti preneseno nekoliko rečenica: "*Želja nam je, i to nam nalaže ponos, da uložimo sve napore, kako bismo to mišljenje izmijenili*".

67. Kao veliki dobrotvor crkve posebno se istaknula praktična vjemica Marija Srzentić, koja je do- .ovala dugački sag niz cijelu crkvu, komplet figura za božićne jasllice, dva skupocjena kandila i sl. Usp. J. FRANULIĆ, *Marija koja je izabrala bolji dio*, u *Marija* 22 (1984) 7-8-9, 268.

68. Da bismo dobili barem relativnu predodžbu (*Omnis comparatio claudicat*) o današnjoj vrijedno- ti dotične svote, napominjem da je te godine - kako sam izviješten - 1 DM iznosila 3-4,00 din. Znači, potrošilo se za obnovu crkve oko 40.000 DM. Budući da aktualan devizni tečaj nije bio (pisano polovicom kolovoza 1991.), tu svotu treba uvećati još za barem 50%, dakle oko 60.000 DM.

II. Stoga nam je svima dužnost, da se i materijalno žrtvujemo, kako bismo svoju crkvu podigli u red barem pristojno uređenih crkava: na čast Bogu, na korist vjere, na ures i na ponos Bogomoljana. (...) Svima su nam isti materijalni problemi, ali, ipak se malo moramo zamisliti: ako su crkvu sagradili i skupocjene stvari za nju nabavili siromašniji od nas, naši preci, zar je moguće, da je mi, koji smo u boljim prilikama od njih, ne možemo popravljati i uzdržavati? (...) Ako ste uvijek spremni pomoći bilo kojem siromahu, kad pokuca na Vaša vrata, zašto biste ostali gluhi na molbu siromašne crkve, i to Vaše crkve? Jer crkva nije svačija ili ničija - ona je Vaša. Računamo na Vašu svijest, na Vaše razumijevanje, na Vašu dobrotu.“

Na bogomoljskoj crkvi pretresen je krov i jedan dio crijepa izmijenjen; fugirani su vanjski zidovi i dio kamenja izmijenjen te potpuno uređena sakristija izvana i iznutra. U crkvi je postavljena nova instalacija struje, napravljena unutarnja staklena vrata ("busola"), učinjena nova hrastova vrata i željezni prozori. Popravljeni su kipovi, svijećnjaci i ostali crkveni inventar te je nabavljeno novo ruho.

Premda u bogomoljskoj župskoj kući župnik ne rezidira od 1956.g., Lozić se brinuo i za njezino održavanje. Njegovim nastojanjem na njoj je promijenjen cijeli krov i napravljene nove "škure" na svim prozorima. Daka-ko, veću je brigu posvetio onoj gđinjskoj u kojoj je boravio. Na njoj je postavio sve nove "škure". Betonirao je njezino dvorište. Preko hidrofora uveo je vodu iz bunara u kuću i napravio kupaonjcu. Jednu veliku sobu pregradio je u dvije. Stavio je novu instalaciju struje. Kuću je u potpunosti opskrbio pokućstvom i potrebitim kućanskim aparatima. U radove i nabave po kući nije utrošio ni dinara iz crkvene blagajne, nego je to isključivo financirao sredstvima inozemnih crkvenih organizacija.⁶⁹

Već smo vidjeli kako je pri nastupu službe u obje župe uveo godišnji obiteljski doprinos,⁷⁰ kojim bi se crkva - uz milostinju - uzdržavala. O tomu je više puta raspravljao s gđinjskim crkovinarima na sjednici, koje dio zapisnika ovdje prilažem u fotokopiji. Nisu, međutim, sve obitelji to ozbiljno

69. Ostavio je zapisano da je u navedenu svrhu potrošio 8.400 DM i 4.000 US\$. I to danas treba uvećati za barem 50%, kako u bilj. 68.

70. Godišnji doprinos crkvi ima svoj temelj u *Zakoniku kanonskog prava* (usp. kann. 1260-1263, 222). S tim u svezi BKJ odredila je još 1984.: "Zamoljeni prinosi, o kojima se govori u kan. 1262., neka se u svim našim biskupijama, gdje to još nije učinjeno, uvedu prema odredbi dijecezanskog biskupa, tako da svake godine pojedinci ili pojedine obitelji doprinesu određenu svotu novca kojim bi se moglo providati bar svim redovitim potrebnim pojedinih biskupija." Usp. V.B. NUIĆ, *Opće pravo Katoličke crkve*, Zagreb 1985, 409.

shvaćale pa su i sami župljani negodovali zašto se pri sprovodu daju jednake materijalne usluge onima koji stalno crkvu uzdržavaju kao i onima koji to nikada ne čine. Zaključeno je kako će se postupati pri sprovodu člana obitelji koja nije redovito izvršavala godišnju obvezu. Takvima će se uskratiti uporaba zvona i svijeće po oltarima. Budu li oni zahtijevali navedene svečanosti, dopustit će im se uz uvjet da nadoknade svoja dugovanja crkvi, počevši od 1969.g., kad se počelo sustavnim godišnjim doprinosima. O tomu je Lozić vodio evidenciju u Knjizi doprinosa za svaku župu posebno.

Na temelju svega iznesenoga, upoznali smo Lozićevu neumornu bitku i nastojanje oko obnove i održavanja povjerenih mu crkvenih objekata. Ipak, tu njegovu opravdanu skrb za same crkvene zgrade ne smijemo predmenzionirati, jer ni on nije držao kao da bi uređenje tih objekata bilo samo sebi svrhom. Bio je svjestan da su to mjesta za vjermička okupljanja za živu Crkvu, koju treba pretpostaviti svakoj bogoštovnoj zgradi. To je i naglasio u pismu Gdinjanima, upravljenu poslije obnove crkve: *"Mnogo je u crkvu utrošeno, ali je mnogo učinjeno i nabavljeno. Možemo reći, da je danas naša crkva opskrbljena potrebnim inventarom kao malo koja seoska crkva. Samo, na žalost, iako lijepo uređena i opskrbljena, ostaje i dalje prazna. Pokazali ste veliki zanos za materijalno unapređenje crkve, ali za duhovni uzrast - za napredak crkve u dušama, izgleda da nema zanosa. A crkva nije samo za ukras mjesta, nego u prvom redu za dobro ljudskih duša. Bila bi, dakle, veoma žalosno, kad bi se gledajući činjenice - moglo zaključiti, da je silan novac za obnovu crkve bačen uzalud."*

6. Branitelj crkvenih prava i vjerskih sloboda

Već sama svećeničkova propovjednička služba uključuje obranu Božjih i crkvenih prava, s kojima su nerazdruživo povezane vjerske slobode. Takva djelatnost svih navjestitelja Evanđelja dolazila je posebno do izražaja u diktaturama i totalitarnim sustavima, dakle onima u kojima je čovjekova sloboda kao takva bila više-manje okrnjena ili je uopće nije bilo. Lozićeva svećenička služba odvijala se u doba komunističkog monopola, a poguban utjecaj toga sustava u župama, o kojima je ovdje riječ, bio je snažniji i bezobzirniji nego drugdje. Uza sve to - ali i upravo zbog takvih okolnosti

71. S. VIVEKANANDA: *"Što su okolnosti više protiv tebe, to se jače izražava tvoja unutarnja snaga."*

Lozić je vjerno opsluživao svetopisamske preporuke u svezi s hrabrim propovjedničkim nastupom (usp. Iz 58,1; 2 Tim 4,1-5).⁷²

Upravo navedenu tvrdnju potkrijepit ćemo navodima iz dviju njegovih propovijedi u Gdinju. Nedvosmisleno je to izjavio na božićnoj polnočki 1974.g., kad je, u svjetlu Bogočovjekova utjelovljenja, obrazlagao o ljudskom dostojanstvu, poštivanju svakog čovjeka i njegovim ljudskim pravima: "Svaki čovjek ima pravo na potpunu slobodu izražavanja svojih misli, slobodu zbora i dogovora, jer samo je Bog gospodar čovjeka, a čovjek je čovjeku samo brat; sve ostalo čovjeku je podvrgnuto. Stoga, kad god se čovjek buni protiv Boga, uvijek je ta pobuna u svojim posljedicama okrenuta protiv čovjeka."⁷³

Odmah na početku propovijedi u prigodi prve pričesti ističe kako je dječja bjelina zacijelo orosila "oči njihovih kolega i kolegica kojima je to slavlje uskraćeno", prekorivši time one roditelje koji su svojoj djeci nasilno onemogućili vjerski odgoj. obraćajući se roditeljima prvopričesnika, naglasio je kako se za dušu njihove djece bore dva tabora: Bog - usrećitelj i đavao - upropastitelj, koji u svojem poslu ne bira sredstva. Nabrojivši koja su to sredstva, na kraju nezaobilazno spominje i "sistem", koji je također "oruđe u rukama đavla". Takva tvrdnja nije bila pretjerana, jer je komunistički ateizam, nametnut sredstvima pritiska, bio bližnja grešna prigoda da se otpadne od pradjedovske vjere i iznevjere krsna obećanja, koja se obnavljaju u prigodi prve pričesti. U tom su smislu slijedeće njegove riječi bile namijenjene prvopričesnicima: "O kako je teško, kako nas zabrinjava danas vas gledati - i ujedno pomišljati što će biti od vas do koju godinu - hoće li taj 'da', danas obećan Isusu Kristu, do koju godinu biti 'da' vragu ili njegovim djelima!"

Proučavajući njegovo uređivanje, nailazimo i na spise, koji svojom tematikom upotpunjuju ovo poglavlje.

Prikupljajući novčana sredstva za obnovu gđinjske crkve, u ime crkvinarstva obratio se i mjesnoj Poljoprivrednoj zadruzi dvojakom molbom. Najprije je molio zajam od 40.000,00 dinara,⁷⁴ koji bi crkva isplatila kroz 5 godina. Zatim je - nakon višekratnih razgovora sa župljanima,

72. Usp. J. FRANULIĆ, "Tvrđ govori" (Iv 6,60), u *Vjesnik đakovačke i srijemske biskupije* 37 (1984) 7-8, 139-142.

73. Te nas Lozićeve riječi neodoljivo podsjećaju na one koje je 1985.g. izrekao sadašnji Papa: "Čovjek može urediti zemlju bez Boga, ali bez Boga takva će zemlja nužno biti protiv čovjeka."

74. To bi otprilike bilo oko 10.000 DM, uvećano za 50% (usp. bilj. 68.) oko 15.000 DM.

članovima te Zadruga - uslijedila "molba posebno naglašena", da bi dotični Zadruga, osim spomenutog zajma, udijelila iz svojih fondova i novčanu pomoć. Molbu opravdava činjenicom da "se radi uistinu ne samo o vjerskom nego i o zajedničkom mjesnom kulturnom objektu, o zajedničkoj gđinjskoj baštini". Nakon nekoliko vijećanja zadružnog kolektiva, u trajanju od 5 mjeseci, konačno je zajam odbijen, a crkvi je dodijeljena pomoć od 1.000,00 dinara.⁷⁵ Međutim, ta pomoć u odnosu na potrebe crkve i na mogućnosti Zadruga nije mogla po svojoj visini predstavljati niti dar a ka moli pomoć. Zbog toga, "da bismo očuvali čast crkve kao zgrade i zdrav p nos vjernika kao crkvenoga Tijela, ponuđen iznos uljudno odbijamo".

Kao što smo vidjeli u netom iznesenu primjeru, nastupao je u obrani prava Crkve kao vjerničke zajednice, ali i konkretne zgrade i njezinih materijalnih dobara. Bogomoljskoj školi crkva je bila ustupila svoje zemljište za potrebe tjelesnog odgoja. Kad uprava škole ni poslije godinu dana nije odgovorila na Lozićev prijedlog o obnovi ugovora, u svibnju 1970.g. moli naslovnika "da stvar iz pravednosti shvati ozbiljno i odmah dostavi odgovor, kako bi se stvar mogla privesti kraju".

U lipnju 1971.g. obratio se molbom zapovjedniku policije u Jelsi da bi osobno intervenirao u predmetu zaštite mjesecima razbijanih prozorskih stakala na bogomoljskoj crkvi. Lozić pouzdano tvrdi da to rade mještani, najvjerojatnije djeca. "Razlog tomu je s jedne strane neodgojenost, ali sigurno i jedan elemenat, koji smatra, da sve što je crkveno može biti mirne savjesti uništavano bez kontrole i bez kazne". Makar je svjestan da nije lako doznati krivca, drži da se nazočnost policije i njihova zainteresiranost u tom pogledu među mještanima i poglavito školskom djecom "utjerati strah pred daljnjim neredima".

Među svime što sadrži ovo poglavlje, najveću pozornost zaslužuju dva podrobno dokumentirana slučaja, u kojima nam se Lozić na poseban način predstavlja kao branitelj crkvenih prava i vjerskih sloboda.

Kronološkim redom najprije dolazi pravi teroristički akt na blagdan zaštitnika bogomoljske župe sv. Liberana 25. svibnja 1972.g. U novije doba taj se blagdan zlorabom svetkovao u zadnju nedjelju svibnja,⁷⁶ su

75. To bi otprilike bilo 250 DM, uvećano za 50% (usp. bilj. 68.) 375 DM. U dopisu, kojim je odbio ponuđen iznos Zadruga, Lozić naglašava "da su pojedinačne obitelji, a čak i pojedine osobe, dale svoj doprinos u većem iznosu nego što ga je Zadruga odobrila".

76. Usp. bilj. 17.

protivo liturgijskim propisima. Biskupovu odredbu o svetkovanju bogomoljskog zaštitnika na stari ustaljeni datum Lozić je početkom te godine priopćio polaznicima crkve, koji su s tim bili suglasni.

Međutim, pobornici bivšega režima⁷⁷ nisu se mogli pomiriti s tim da se blagdan mjesnog zaštitnika svetkuje na tzv. Dan mladosti. Po susjednim selima oglasima su izvijestili općinstvo da će se sv. Liberan svetkovati u nedjelju. Na sam blagdan, kad je Lozić s trojicom svećenika došao u Bogomolje, ustanovio je da su ključanicu crkvenih vrata zalili rastopljenim olovom, klatna sa zvonova odnijeli, a oko crkve izvjesili plakate prijetećeg i uvredljivog sadržaja. Na Lozićev telefonski poziv, odmah je došao zapovjednik policije iz Jelse istražiti slučaj. Nadalje, akademija u povodu Titova 80-podišnjeg rođendana, koja je bila najavljena za 8 sati, zadnji je čas pomaknuta u 10 sati, kad je imala početi misa. Vjernici su bili terorizirani da moraju pribivati akademiji.

U dopisu, kojim je o svemu iscrpno izvijestio Ordinarijat,⁷⁸ okvalificirajući taj izgred kao kazneno djelo protiv vjerničke zajednice, Lozić se pita: *"Zašto je baš komunistima i nekima koji im se ulaguju smetala izmjena blagdana, ako su je vjernici prihvatili? A sv. Liberan nije državni blagdan, još manje komunistički. To je crkveni blagdan, a mijenjanje blagdana unutar nje je stvar same Crkve. (...) Zašto su uopće komunisti krivim okom gledali vjernike, kad je svima poznato, da nitko od vjernika, a pogotovo dolje potpisani, nije nikad učinio nešto na štetu koegzistencije?"*

U ime bogomoljskih vjernika prosvjeduje na taj *"čin krajnje nesnošljivosti i pravog teroriziranja"*. Zahtijeva od Ordinarijata da taj predmet iznese pred mjerodavne građanske vlasti, u svrhu zakonske zaštite Crkve. Također traži da odgovorne organizacije u Bogomolju izvijesti o svojem stavu u spomenutom slučaju, a u svezi sa Zakonom i Protokolom između Države i Sv. Stolice.⁷⁹

⁷⁷ U svojem izvješću Lozić poimence spominje samo jednoga od tih pobornika koji su imali dijela u dotičnom izgred.

⁷⁸ Kopiju toga dopisa Lozić je, kako sam bilježi, bio poslao i Kršćanskoj sadašnjosti za AKSU, ali spomenuti bilten nije izvijestio o dotičnom izgred.

⁷⁹ I poslije opisanog nemila događaja, Lozić je ustrajao u svetkovanju sv. Liberana 25. svibnja. Svećenik, koji je 1974.g. sudjelovao u tom slavlju, priopćio mi je kako je u crkvi bilo 5-6 svećenika i troje (sic!) starijih vjernika. Drugi se iz straha pred terorom pobornika bivšega režima (koji su ujedno bili i otpadnici od pradjedovske vjere) nisu usudili doći u crkvu na taj dan, kad se inače svetkovao tzv. Dan mladosti.

Drugi po redu detaljno dokumentiran slučaj⁸⁰ tiče se Lozićeva istupa na gđinjskom groblju, u povodu jednog sprovoda 1975.g. Na temelju tendenciozne prijave dvojice poimence spomenutih Gđinjana⁸¹ - njezine navode Lozić je naveo neistinitima - općinski sudac za prekršaje u Hvaru osudio ga je na kaznu zatvora od 10 dana ili na novčanu kaznu od 500,00 dinara.⁸² U sudskom je rješenju stajalo da je, u spomenutoj prigodi, "održao govor, u kojemu je vrijeđao građane koji pri ispraćaju mrtvaca ne idu u crkvu, povoreći im da su nekulturni, te uspoređivao državnu zastavu s križem, klanjajući se križu koji je simbol vjere okreće leđa od strane pojedinaca, dok se zastavu pozdravlja i pred njom stoji mirno".

Što je zapravo bilo na stvari, jasno nam je iz Lozićeve žalbe Republičkom vijeću za prekršaje u Zagrebu. Taj odulji dopis biser je njegova logičkog razmišljanja - čime se inače odlikuju svi njegovi tekstovi - i smjela za pravnu utemeljenost njegovih stavova i tvrdnja. Naslovnik je njegovu žalbu uvažio kao osnovanu, čime je navedena presuda postala bespredmetna. Ta viša sudska instanca nahodi da je u rješenju općinskog suda za prekršaje učinjena bitna povreda prekršajnog postupka, koja je od odsutnosti važnosti za donošenje zakonita i pravilna rješenja. Trebalo je, naime, izvršiti suočenje trojice tužitelja s optuženim, što nije učinjeno.⁸³

Lozić obrazlaže kako je njegov dotični govor na groblju bio upozorenje onima koji, napuštajući pred crkvom povorku s mrtvim tijelom, na neki način zapravo prave nered na sprovodu. Iz toga proizlazi njegov logički zaključak: "Ako, dakle, netko, makar i ne bio vjernik, želi sudjelovati na sprovodu koji je crkveni obred, onda je normalno u granicama kulture, bilo osobne bilo opće, da se na tom obredu drži propisa koji obred zahtijeva. To što bi bilo normalno, neka ne sudjeluje u obredu." Znao je u sličnim prigodama javno izjavljivati kako je sudjelovanje na sprovodu više pitanje osobne kulture negoli samoga (bez)vjerskog uvjerenja. Ne gubeći iz vida da njegovi slušatelji većinom razmišljaju na primitivan način,⁸⁴ na kraju je naplaćivao kako mu nije bila nakana nikoga vrijeđati, nego samo upozoriti na kulturu.

80. Dokumentacija o tom slučaju također se našla u vrbovačkoj župskoj kući. Usp. bilj. 52.

81. Jedan od te dvojice Lozićevih tužitelja je osoba koju je Lozić, poslije dolaska u Gđinj, prvo poslao u liječniku u Jelsu, i to po noći!

82. Tada je misni stipendij iznosio 60,00 dinara (danas, polovicom kolovoza 1991., 200,00 din)

83. Razumljivo je zašto to nije učinjeno, jer bi tada osuda bila bespredmetna. U konkretnom postupku vrijedilo je ono načelo: "Stat pro ratione voluntas!"

84. "Quidquid recipitur, per modum recipientis recipitur."

Lozićeva istupa
Na temelju njezine navode
Ivaru osudio ga na
100,00 dinara. U
držao govor, u
du u crkvi, na
križem, križem
vojedinaca, do

ve žalbe Repu
iser je njegova
kstovi - I am
nik je njegova
da bespredmet
nskog sudu
a je od odu
; naime, izv

olju bio uporo
vim tijelom, n
i njegov logič
i sudjelovali na
ma kulture, h
ed zahtijeva. M
e u sličnim p
e pitanje obo
vida da njepov
raju je naglas
oriti na kultu

sp. bilj. 52.
a u Gdinj, prvu
11., 200,00 din)
konkretnom postup

9. V. 1971.

Župljani Gdinja i Bogomolja na biskupijskom marijanskom kongresu u Jelsi 9. svibnja 1971.

nedostatke svojih župljana. "I sam Zakon takvi neredi smatra nekulturnima, ali više što su takve neredi u neku ruku ometanje vjerskih obreda."

Sebi svojstvenom zadivljujućom logikom dokazao je krivu interpretaciju, a time i neutemeljenost, i drugoga dijela optužnice. Kad se radi o njegovu uspoređivanju zastave s križem, naglašava kako tu nije bila riječ o ovoj ili onoj zastavi, nego o simbolu neke organizacije kao takve. Prema tim znakovima, kad se svečano nose, treba zauzeti stav poštovanja. Ni od koga tko nije vjerskog uvjerenja, nikada nije tražio da u svojem privatnom ili javnom životu časti križ. "Ali, i sada ustrajno tvrdim, da kao svećenik i predstojnik župske zajednice, te konkretno i voditelj crkvenog obreda, ne mogu dopustiti, da netko zbog svojega protivnog uvjerenja - na crkvenom obredu kojemu sam sudjeluje - izazovno omalovažava znak te zajednice, koji je i u samom obredu središnji predmet i simbol obreda. To je u krajnjoj liniji vrijeđanje i loga znaka i osjećaja vjernika, kojima je križ svetinja i kao simbol i kao sadržaj. Štoviše, bilo bi logično, da za tu stvar takve izgređnike ja

tužim Zakonu, a ne oni mene, upravo zbog vrijeđanja vjerskih osjećaja." Pita se u čemu je povrijedio javni red i mir - tako je, naime, bio okvalificirati njegov tobožnji prekršaj - ako je tražio da se za vrijeme obreda pojedini njegovi sudionici vladaju prema križu toliko pristojno, koliko prema znakovima ili simbolima drugih organizacija ili država.

Makar bi, zbog svojega sadržaja i stila, cjelokupan tekst Lozićeve žalbe zavrijedio biti objelodanjen, svakako još treba spomenuti moralnu potporu njegovih župljana u toj montiranoj osudi. *"Kako to, da za izricanje osude više vrijedi mišljenje samo dvojice svjedoka, nego mišljenje čitavog ostalog slušateljstva, kojih je kao svjedoka barem stotinjak,⁸⁵ i koji su radi toga moga procesa mahom ozlojeđeni, štoviše spremni i na ispade s neugodnim posljedicama. I to upravo zbog toga, što su uvjereni, da je tužba odnosno izjava dvojice svjedoka lažna."* Tražeći da se, u svrhu njegova dobra glasa i mira građana, preispita njegov slučaj, predlaže sazivanje zbora svih građana u Gdinju. Na kraju poimence navodi 40-oricu svjedoka, koji su se sami pojavili svjedočiti njemu u prilog.

Za razliku od upravo opisana slučaja, u kojemu je imao moralnu potporu svojih župljana, još će biti opisana dva nedokumentirana slučaja, kad je ta potpora izostala. Tu je nastupio kao branitelj nedjeljne i blagdanske mise u Gdinju, prosvjedujući što se u to doba - organiziranjem pojedinih aktivnosti - njegovim župljanima onemogućuje sudjelovanje u bogoslužju u svetačne dane.

Istini za volju, indirektno ometanje nedjeljne i blagdanske mise počelo je u našoj domovini sa silovitim napadom bezbožne ideologije. U Pastoralnom pismu katoličkih biskupa Jugoslavije, izdanu s Biskupskih konferencija u Zagrebu 20. rujna 1945.g., nahodimo i ovo: *"Vršenje nedjeljne dužnosti prisustvovanjem sv. Misi u mnogo je slučajeva onemogućeno radi mitinga, skupština i sastanaka, koji se priređuju u vrijeme trajanja sv. Mise."*⁸⁶

Dok je u mnogim krajevima takva praksa odavna prestala, u Gdinju je to iščezlo tek uspostavom demokratski izabrane vlasti u Republici Hrvatskoj. U svojem nastojanju da se takvo što ne čini, zacijelo je i Lozić

85. Mišljenje te dvojice vrijedilo je više nego svjedočenje stotine drugih, jer su ta dvojica bila "podobna" u bivšem režimu, koji je pravio razliku među ljudima na temelju njihove vjerske i ideološke pripadnosti.

86. M. LANDERCY, *Kardinal Alojzije Stepinac*, Đakovački Selci 1989, 126.

ječađu
alifielm
edini m
znakovi

Lozićev
alnu po
izricanje
štavor
su rali
godnim
odnoyme
ra glasa
gradana
sami pu

lnu po
aja, kad
gdanska
lini ab
istuzju n

e počela
Pastira
iterenci
edjeljni
eno rali
anja sv

edinju je
Irvate
i Lozić

tojica hila
irake i id

doživljavao što se i meni u istom predmetu događalo. Odgovorni pojedinci izu leđa su mi govorili: "Što će nam pop zapovijedati?!", a u lice (misleći na nedjeljnu misu): "Vi ono Vaše možete obaviti." (?) Održavanje takve prakse opravdali su činjenicom da oni, koji u doba mise sudjeluju na raznim sastancima,⁸⁷ i tako ne bi došli na misu. Namjerno se tu prešućivalo da je takva praksa upravo i započela samo zato da se ljude odvikne od izvršavanja nedjeljne obveze. Kad sam 1987.g. dotičnu pojavu dokumentirao i o njoj obznanio sve naslovnike kojih se to ticalo - dokazavši kako je takav postupak protuustavan i protuzakonit - odgovorni u Gdinju dobili su potporu više građanske instance na općinskoj razini da i dalje (jedini na otoku!) nastave s takvom praksom.

U spomenutom predmetu Lozić nije dobio potporu svojih župljana - da ju je imao, ta bi praksa prestala - koji su se pokorno odzivali na dotične sastanke, od kojih nisu bile pošteđene ni glavne godišnje svetkovine. Kad se u tom smislu apeliralo na svijest pojedinih župljana, oni su iz straha reagirali - tujnjom!

Slijedeći Lozićev opravdani istup izazvao je neodobravanje, pače jednodušnu osudu gotovo svih župljana. Godinama je tzv. štafeta mladosti prolazila kroz Gdinj ustaljene proljetne nedjelje oko 13 sati. Prigodna svečanost održavala bi se blizu crkve, pred školskom zgradom, koju bi školska djeca u tu svrhu uređivala preko mise, neposredno prije dolaska tzv. štafete. Lozić nije krio svoje opravdano neslaganje s takvim postupkom. Naglašavao je kako se ta priprava može obaviti u subotu tijekom školske obuke, štiteći tako učeničko pravo na slobodnu nedjelju. Ili pak, u navedenom slučaju, da se to obavi u nedjelju do mise. Kako se godinama nisu uvježbavale njegove dobronamjerne preporuke - upravo kao i s (ne)održavanjem sastanaka preko mise - 1978.g. postavio je ultimatum: misa će biti ako roditelji otiđu pred školu - gdje su školska djeca bila angažirana pripravom za doček tzv. štafete - i dovedu svoju djecu u crkvu.

Budući da se to dogodilo pola godine prije Lozićeva odlaska iz Gdinja, dojam izazvan takvim njegovim postupkom bio je u mjestu aktualan i u doba mojega nastupa na župničku službu. Znakovito je da su me već u prvom tjednu mojega boravka u Gdinju dvije osobe koje pohađaju crkvu, neovisno

⁸⁷ Bili su to zadružni sastanci, zborovi birača, sastanci pojedinih društveno-političkih organizacija bivšeg režima, poimence SSRN i SUBNOR.

jedna od druge, samozvano o tomu izvijestile. Dakako, onako kako su ih doktrinirane od bezbožnog sustava - one to doživjele. Treća pak osoba, koja je bila član tada vladajuće bezvjerske i protuvjerske stranke, odmah na početku mojega župnikovanja, također samoinicijativno, referirala mi je o spomenutom događaju, naglasivši da im je time Lozić pravio probleme. Objektivčan čitatelj, neopterećen ideološkim predrasudama, neka sam prosudi tko je komu pravio probleme u konkretnom slučaju!⁸⁸ *Forsan et haec olim meminisse iuvabit.*

Makar su s pravom svi kolege na Lozićevu sprovodu govorili o njemu uglavnom kao o liturgu i liturgičaru, vrijedno je istaknuti da i ova njegova djelatnost - o kojoj je u ovom poglavlju bilo riječi - nije prešućena. Spomenuo ju je najstariji od svih govornika, zrelo time vrednujući cjelokupnu Lozićevu svećeničku djelatnost. Znajući, zacijelo, i za pojedine, u ovom poglavlju opisane Lozićeve istupe - ali ništa manje i u Vrboskoj, gdje je njegova aktivnost u tom smjeru bila veoma zapažena - dotični je kolega također rekao:⁸⁹ *"U onim godinama, kad se za to moglo snositi teške posljedice, don Ivo je neutrašivo ustajao na obranu crkvenih prava i vjerskih sloboda"*

Svršetak ovoga prikaza o Loziću popratimo još jednom rečenicom tog govornika: *"Time što je poučavao mladež u vjeri i pravim vrednotama, više je za hrvatski narod učinio don Ivo, nego svi političari propalog režima, koji su samo frazirali, da bi ih napokon vrijeme demantiralo."*

7. Umjesto zaključka

Nakon što smo upoznali Lozićevu svestranu pastoralnu djelatnost, možemo ga mirne duše ubrojiti u zaslužne gđinjske župnike. Pače, slobodni smo ga uspoređivati s najzaslužnijim među njima: don Andrijom Perićem.⁹⁰ Objekte koje je Perić sagradio - župsku kuću i župsku crkvu - Lozić je temeljito obnovio, što je bio posao stoljeća. Poput Perića, i Lozić je posjedovao jako razvijen osjećaj za vremenu i potrebe svojih župljana. Ne samo što ih je vozio liječniku i "travarima", nego im je iz Jelse donosio kući sve što bi ga zamolili: od lijekova, preko živežnih namirnica, sve do vreća mekinja za hranu domaćim životinjama.⁹¹

88. Usp. bilj. 96.

89. Navedeno po vlastitom sjećanju, gotovo *ad litteram*. Šteta što nekrolozi, izgovoreni na Lozićevu sprovodu, nisu objelodanjeni tiskom.

90. Usp. bilj. 24.

91. I u svojoj teškoj polugodišnjoj bolesti Lozić se interesirao za župljane svih svojih župa. U tom smislu piše njegova svojta u zahvalnici, tiskanoj u *Slobodnoj Dalmaciji* mjesec dana poslije njegove smrti: *"Njegovi bolesnički ležajevi trebali bi progoviti o njegovoj brizi za njih."*

kako su - in
k osoba, koja
ie, odmahn
rirala mi je o
robleme. On
sam prouči
et haec olim

orili o njemu
ova njegova
fena. Spome
i cjelokupnu
z, u ovom je
gdje je njego
olega također
e posljednje
ih sloboda."

rečenicom in
vrednotama
zalag režima

nost, možemo
mo ga uspore
e koje je Perić
što je bilo po
šaj za vreme
varima", nego
o živčanih ni

reni na Loziću

ojih župa. U tom
dana postlje ni
jih."

Kad uspoređujemo Lozića s Perićem, zbog objektivnosti prosuđivanja njegovih zasluga na graditeljsko-obnoviteljskom području, ne smijemo propustiti naglasiti: Periću je gradnju župskih objekata gotovo u cijelosti financirala onodobna katolička carska Austrija; obnovu tih objekata Lozić je izvršio u doba Crkvi nenaklonjenoga režima, koji je uvjetovao i to da gđinjska Poljoprivredna zadruga nije udovoljila Lozićevoj molbi za zajmom u svrhu financiranja dotičnih obnoviteljskih radova (usp. 6. poglavlje). Nadalje, onodobna policijska uprava u Hvaru pismeno ga je obznanila, da njegovo slanje pisama iseljenim Gđinjanima s molbom za novčanu pomoć u obnovi crkve, nije u skladu sa Zakonom o prekršajima protiv javnog reda i mira.⁹²

Premda u Gđinju i Bogomolju nema obitelji koju Lozić nije konkretno zadužio uslugama materijalne naravi - prvotne, profesionalne, same se po sebi pretpostavljaju - ipak mu nije bilo uzvraćeno kako bi se očekivalo. Vidjeli smo u 6. poglavlju da, osim jedne iznimke, nije dobio očekivanu potporu svojih župljana, kad je nastupao kao branitelj crkvenih prava i vjerskih sloboda.

Doznajući za burnu ovostoljetnu (protu)vjersku prošlost dotičnih župa, jasno nam je zašto je ta potpora izostala: iz straha, koji je izviraao iz slabe vjere i ljubavi Lozićevih župljana. "Straha u ljubavi nema, nego savršena ljubav izgoni strah; jer strah je muka, i tko se boji nije savršen u ljubavi" (1 Iv 4, 18). Taj su strah svjesno širili pobornici bivšega protuvjerskog i protunarodnog režima,⁹³ potičući druge da slijede njihov primjer otpada od pradjedovske vjere. Mnogi su neizgrađeni kršćani popustili tom đavolskom pritisku pa su prestankom vjerske prakse iskazivali privrženost bezbožnom režimu i njegovim vlastodršcima.⁹⁴

92. Onodobna protucrkvvena politika restriktivno je tretirala cjelokupnu crkvenu djelatnost pa tako i skupljanje doprinosa za održavanje crkvenih objekata. Oni su se mogli skupljati samo u crkvenim prostorima, a izvan njih pismenim dopuštanjem mjerodavne općinske policijske uprave; u protivnom bile su propisane zakonske sankcije.

93. Krčki biskup J. Bozanić u tom smislu ka.e: "U zadnjem ratu povezivanjem vlasti koja je dobila borbeni legitimitet s određenom ideologijom ušao je i jedan princip podjele u naš narod. Ta podjela nije se događala samo na temelju slobodnog izabiranja i opredjeljenja, nego je u naš narod silom vlasti unesena i neka trajna borba, kao neki ratni pritisak koji je, negdje više negdje manje, trajao donedavna." Usp. Glas Koncila 30 (1991) 19, 11.

94. U župnikovu pismu gđinjskim obiteljima na Sve svete 1973.g. (usp. 5. poglavlje) među imenima darovatelja više puta nahodimo "Jedna osoba", što Lozić ovako opravdava: "Nisam slobodan iznijeti imena svih dobročinitelja, pogotovo onih, koji su samo meni kao župniku poznati."

Polustoljetno razdoblje komunističkog režima ujedno je najtragičnije razdoblje u 650-godišnjoj povijesti Gdinja i Bogomolja. Ni govora o nekakvu poboljšanju životnih prilika za ta sela! Komunizam ih je obilježio zastrašujućom depopulacijom (pravi genocid u demografskom smislu!). Iz sebe je ostavio opustjela sela,⁹⁵ ali najpogubniju pustoš ostavio je u mnogim glavama njihovih žitelja.⁹⁶

Svu krivnju za takvo stanje u dotičnim mjestima morali bi snositi odgovorni u tim sredinama pod komunističkim režimom. Sva se njihova djelatnost svodila na raspirivanje tzv. klasne (=protuvjerske) mržnje,⁹⁷ koju su širili - što no riječ - "ognjem i mačem" (H. Sienkiewicz). Posljedice su takvih nastojanja, kao što i Lozić kaže u poglavlju 4.5., "napuštanje sela i još više napuštanje crkve". Odgovorni u tim mjestima gotovo ništa nisu učinili za opće dobro svojih sumještana, premda im je to bila prvotna dužnost.⁹⁸ Na to je Lozić podsjetio sve društveno-političke organizacije u Gdinju, kad ih je - "u znak međusobne suradnje za dobrobit mjesta" - izvijestio o predstojećoj obnovi crkve: "Želja nam je da ova naša akcija bude preteča i drugih društvenih akcija na izgradnji i uzdizanju ovoga mjesta, koja svima nama odgovornima mora ležati na srcu."

Sve do sada opisane teškoće, na koje je Lozić nailazio kao gđinjsko-bogomoljski župnik, bile su uvjetovane upravo bezbožnim režimom. Prema

95. Totalitaristički monopol nije podnosio seljaka, jer je bio neovisan o režimu. (Iz istog razloga utjecaj mu bila po volji ni Crkva.) Trebalo je, dakle, seljaka onemogućiti u njegovoj samostalnosti na selu, prognati ga u grad da postane član tzv. radničke klase, ovisan o plaći i o sustavu koji mu je daje.

96. Na temelju mogega 13-godišnjega župničkog iskustva u Gdinju i Bogomolju, mogao bih napisati cijelu studiju, potkrijepljenu konkretnim primjerima, o pogubnu utjecaju komunističke indoktrinacije na psihu mojih župljana. Sustavno prekradanje etičke i moralne svijesti urodilo je time da je mnogima "sat u glavi naopako navijen": poljuljane su neprolazne vrijednosti u korist nasilno nametnutih.

97. To su činili, kaže kard. F. Kuharić, "jer su bili otrovani mržnjom, zato je veći grijeh onih koji ih otrovali. Mržnja je najočitiji dokaz djelovanja sotone. Čovjek zarobljen mržnjom prema bližnjemu komu najveći je rob. Najviše mrzi sebe i svoje onaj tko mrzi druge." Usp. Slobodna Dalmacija broj 14505 od 18. IV. 1991, 22.

98. Zbog neizvršavanja te svoje prvotne dužnosti, odgovorni u tim mjestima nisu imali grižnju savjesti. A kako i bi, kad su u svojoj samouvjerenosti držali da je sav svijet u zabludi, a samo oni u pravu! Stoga su, vođeni onom: "Napad je najbolja obrana", bili zaokupljeni proizvodnjom tzv. klasnog neprijatelja: stalno su pitali javne, kritizerski intonirane, razgovore o Crkvi, svedenoj samo na župnika. Na temelju takva njihova kritizerskog pristupa stjecao se dojam kao da u dotičnim mjestima sve savršeno funkcionira, samo je Crkva (=župnik) problem. Stvarnost je bila upravo suprotna. Uza sve to, nitko se u dotičnim mjestima, osim župnika, iz staha i obzira nije usudio dovesti u pitanje (ne)pravilnost njihova postupanja. Padom Berlinskog zida povijest im je neprevrtljivo presudila. Budući da u njima nije bilo "povijesne svijesti" o kasnijem kritičkom vrednovanju njihovih postupaka, odbačeni su na "smetište povijesti", zajedno sa svojom marksističkom ideologijom, kojom su motivirali takve svoje stavove i istupe.

da je sve te neprilike najbolje poznao sam Lozić, ovdje ćemo nasumce pomenuti neke općepoznate, koje u ovom radu nisu navedene. Određene osobe dolazile su u crkvu zaobilaznim putovima, samo da izbjegnu prigovore i dosađivanja zato što prakticiraju vjeru. Pojedinci su bili ucjenjivani da im biti ukinuta tzv. boračka mirovina (koja se mogla dobiti na temelju diskutabilnih "svjedočenja"), ako budu odlazili u crkvu. Među otpadnicima od vjere našlo se i onih koji su htjeli potplatiti ministrante neka prestanu posluživati kod oltara.

Bezbožni sustav uvjetovao je izvanredno stanje ne samo u Lozićevim župama, nego i u njemu povjerenim crkvama. One su, naime, ostale bez svoje posluge: ona u Bogomolju nema svojega "remete" (sakristana i zvonaša) još od 1956.g., a u Gdinju se to dogodilo za Lozićeva župnikovanja 1972.g. Premda je oko toga nastojao sebi svojstvenom upornošću, nije uspio popuniti gdinjsko crkovinarstvo, kad je ono bilo spalo na dva člana, s još dvojicom ili četvoricom muškaraca. Nitko se nije usudio prihvatiti službu "remete"⁹⁹ (dakako, za naknadu!) ni crkovinara, jer je u ljudima prevladao strah i prevelik obzir, kako će na to reagirati komunisti i filokomunisti,¹⁰⁰ nad sviješću da se Loziću za njegove nebrojene usluge mora uzvratiti ljubav za ljubav. Njegovo opravdano očekivanje upravo takvih protuusluga, u svrhu poboljšanja vjerskog života u njegovim župama, bilo je motivirano onom Apostolovom: "Ne tražim vaš imetak, nego vas" (2 Kor 12,14). Međutim, na svojem odlasku iz dotičnih župa, Lozić je bolno morao ustanoviti čvrstu prizemljenost svojih župljana. Nitko, naime, osim uobičajenih nedjeljnih polaznika crkve nije bio došao na njegovu oproštajnu misu 8. rujna 1978.g.

Svojim načelnim postupcima nedvosmisleno je davao do znanja da se ne slaže s jugokomunističkom ideologijom i njezinom praktičnom primjenom. Poput mnogih svećenika, na jednopartijsko tzv. glasovanje (gdje su se "birali" već izabrani) nikada nije išao. Kad se nastojalo progurati da bi u sprovednoj povorci vijenac s crvenom zvijezdom petokrakom stupao ispred križa, tomu se odlučno suprotstavio. Za razliku od pojedinih svećenika, uskraćivao je sprovod crkveno nevjenčanima, u skladu s crkvenim zakoni-

99. Nedostatku stalne crkvene posluge Lozić je doskočio ako što je za redovito tjedno i dvaput godišnje temeljito uređenje crkve zadužio svoje župljanke i u tu im svrhu napravio raspored.

100. Filokomunisti su glumili "vjernike", a zapravo su bili komunistički doušnici i ulizice ("poturice su gori od Turaka").

ma. Crkveno nevjenčanim krštavao je djecu tek kad bi se crkveno vjenčali. Svoj je stav ovako obrazlagao: kako mogu jamčiti vjerski odgoj svoga djeteta (što je uvjet za podjeljivanje krštenja) oni roditelji koji odbijanjem crkvenog vjenčanja javno iskazuju prezir prema sakramentu ženidbe? Svoje jasne stavove u obrani vjere i Crkve nije propustio izraziti u zazivima molitve vjernika na dan otvaranja obnovljene gđinjske crkve: "Za one koji su na vlasti - da poučeni primjerom prošlosti, izbjegnu napasti ograničavanja vjerskih i drugih ljudskih sloboda. Za sve kršćane koji su zbog vjere progonjeni, zatvoreni i prezireni - da u mučnim iskušenjima suvremenih prilika ostanu vjerni do kraja."

Premda se Lozić svim silama zauzimao da njegovi župljani ostanu vjerni Bogu i Crkvi, nije zaboravio onu Augustinovu: "Mrzi grijeh, a ljubi grešnika". Nevjeru i otpad od vjere, kao najteže od svih grijeha, oštro je osuđivao, ali zato nije odbacio one koji su ne samo pogazili krsna obećanja, nego su - kako smo vidjeli - svu svoju energiju uložili u nastojanje da i drugi odbace Božji zakon kao mjerilo života i djelovanja. Borio se, dakle, protiv bezboštva, ali se s "bezbošcima"¹⁰¹ korektno ophodio. Makar Loziću intelektualno nedorasli, takvi su znali s njime javno razgovarati dokazom snage, a on im je odgovarao snagom dokaza.¹⁰² Vođen pastoralnom razbornošću, i takvima je - kao uostalom svima svojim župljanima - pružao materijalne usluge,¹⁰³ znajući da je iznad svega ljubav (usp. 1 Kor 13,13).

Pravi razlog činjenici, što je Lozić bio dosljedan pobornik vjere i Crkve, jest u njegovu temeljnom opredjeljenju za Krista u svećeničkom zvanju. Ne smijemo gubiti iz vida da je on među prvim godištim poratnih svećeničkih kandidata (u sjemenište je došao 1947.g.). Prilike za vjeru, Crkvu, svećenike bile su tada nemoguće, beznadne. Svjestan da ne "contraria contrariis curantur", savjesno se pripremljao za svećeništvo. Njegova propovjednička ostavština dokaz je kako se ozbiljno postavljao prema službi evangeliziranja. U kritičkom pristupu prema bezbožnom sustavu po

101. Riječ "bezbošci" ovdje rabim uvjetno. Naime, parafrazirajući riječi šibenskog biskupa S. Badurine, oni koji su se prestali kršćanski ponašati i priznavati kršćanima učinili su to iz oportunizma (*ubi bene, ibi patria*), da se dodvore vlastodršcima te da izbjegnu pritiske i ponižavanja što su ih morali trpjeti vjernici, a nisu odbacili vjeru svojega krštenja zato što su svjesno došli do drukčijeg uvjerenja. Usp. *Glas Koncila* 29 (1990) 32, 2.

102. M. GANDHI: "Ima trenutaka u životu svakoga od nas, kad se oprijeti moraš cijelom svijetu, jer ako hoćeš ostati sam samcat. Svima moraš gledati ravno u lice, pa i tada ako te drugi budu promatrali krvavim očima mržnje. Ne boj se. Vjeruj tihu glasu svoga srca."

103. Usp. bilj. 81.

kazao se pravim intelektualcem koji ne priznaje ideološki motivirane tabu-
teme niti neke tobožnje nedodirljive zemaljske veličine, nego se samo boji
Boga. Svojim pisanim tekstovima, koji su u ovoj studiji obilno citirani,
"premda mrtav, još govori" (Heb 11,4).

Božja je providnost odredila da se Lozić ukloni sa životne pozornice
zajedno s razdobljem komunističkog jednonumlja i bezumlja, koje je neizbri-
klivo obilježilo njegovo svećeničko djelovanje, pogotovo kao gđinjsko-
bogomoljskog župnika. Novo doba demokratskog preobražaja, u kojemu se
Crkva oslobodila nametnutih joj okova, nazreo je (*si licet parva componere
magnis*) kao Mojsije obećanu zemlju, ali mu nije bilo dano da u njega zako-
mači. Možemo zamisliti kojim bi zadovoljstvom kao liturg poveo ulicama
svojih župa procesije koje su mu bile zabranjivane. Da je dočekao
mogućnost poučavanja vjeronauka u školi, bila bi mu to adekvatna zado-
voljština za ignoriranje koje je doživljavao. Lozićevi su vjeroučenici, naime,
kad su bili nazočni njihovi učitelji, izbjegavali susret s njime. *O tempora, o
mores!* Kako bi rado i spremno proglašavao Božju riječ i izvan "nadzemnih
katakomba" (crkvena četiri zida), u koje je domovinska Crkva bila stjerana
gotovo pola stoljeća. Bez teškoće mogao bi na grobljima (koja su uglavnom
crkveno vlasništvo!) govoriti puno više nego je bilo kratko upozorenje zbog
kojega je bio maltretiran (usp. 6. poglavlje).

Kao logički tip stvar bi dobro razlučio (*Qui bene distinguit, bene do-
cet*), to što mnogi kršćani nedjeljom ne dolaze u crkvu, problem je za sebe;
ili kad oni u sprovednoj povorci dolaze do crkve i ostaju izvan nje - to je
ravno javnom zatajivanju vjere! Takvim postupkom dotični se kršćani pret-
varaju kao da su nešto drugo nego doista jesu,¹⁰⁴ samo zato da bi se dod-
vorili dojučerašnjim bezbožnim vlastodršcima, što je danas bespredmetno.
Svećenikovo upozoravanje, da se ne izostaje sa sprovedne mise, nazivati
povredom nečije slobode odlučivanja, zaključivanje je razuma iskvarena
komunizmom, koji je, uz ostale negativnosti, donio i to da se ne pribiva
onom dijelu sproveda koji se obavlja u crkvi.

Nadalje, takvom praksom izostajanja sa sprovedne mise¹⁰⁵ i dalje se
hoće inzistirati na "privatnosti" Crkve i strogoj odijeljenosti njezine djelat-

104. Pretvaranje je odlika farizeja. Znamo kako je Isus s njima postupao. *Sapienti satis!*

105. Obnovljeno bogoslužje ne pravi razliku između pokojničkih i ostalih misa pa je, dosljedno tomu,
Lozić uveo skupljanje milostinje i na sprovednim misama, kako se također prakticira i drugdje.

nosti iz javnog života. Sprovedni obred, naime, ne svodi se samo na ovaj njegov dio koji se obavlja u crkvi. Naprotiv, u njemu sudjeluje svatko čim stupa u sprovednoj povorci, predvođenoj križem i svećenikom. Zato je Lozić u žalbi na sudsku presudu, u svezi sa svojim istupom na groblju, pravilno zaključio neka u sprovodu uopće ne sudjeluju oni koji mu ne žele u cijelosti pribivati. Njihovo izostajanje sa sprovedne mise (i još stajanje u crkvenom dvorištu, na crkvenom zemljištu!) nazvao je neredom kojim se ometa crkveni obred. Ne samo zbog konkretnog nastupa, Lozić je primjetiv svim navjestiteljima Evandjelja kako ne smiju biti "nijemi psi" (Iz. 56, 10) koji griješe propustom, ograđujući se zidom šutnje kad treba govoriti (*Qui tacet, consentire videtur*).¹⁰⁶

Da je poživio, zacijelo bi iz današnje perspektive, kad Crkva dobiva odgovarajuće mjesto u javnom životu, ovako ocijenio prošlo i sadašnje stanje Gdinja i Bogomolja: "Poratna proletarizacija pučanstva, koja je u pitanje dovodila mnoge vrijednosti i nemilosrdno ih stavljala na dražbu, bila je ovdje izrazitija nego drugdje. Teror manjine i nabijanje kompleksa nacionalne krivnje (u konkretnim župama radilo se o osjećaju krivnje zbog pripadnosti vjeri i Crkvi, op. J. F.) i inferiornosti ovdje je donedavno bio prisutan. Strah i ovisnost o onima koji 'kruh daju' i ovdje je bio loš životni savjetnik. Sve su to oblaci koji su zasjenjivali staru slavu, savjetovali zabrav, potiskivali osjećaj i ponos, stvarali 'zrakoprazan prostor' i pučanstvu ostavljali kao ribe na suhu. Mi svećenici osjećali smo se kao stražari na mrtvoj straži... Zato je bio potreban taj povratak u prošlost, otkriće svojih lica i novi zamah i zanos. Otkrili smo da se doista nemamo čega sramiti, da nikomu nepravdu nismo činili. Shvatili smo da su nam potrebni ponos i hrabrost, a u novim okolnostima ovo drugo ne u tolikoj mjeri."¹⁰⁷

Last but non least: osim govora o Loziću kao župniku u Gdinju i Bogomolju, u sklopu ovoga rada prikazana je i novija (protu)vjerska prošlost dotičnih župa. Na taj prikaz posredno me potaknuo sam Lozić koji se, tražeći uzroke konkretnim vjerskim (ne)prilikama u svojim župama, u navedenim svojim tekstovima redovito poziva na određene predratne, ratne i

106. Na temelju Sv. pisma (usp. primjerice navode na početku 6. poglavlja) i Kodeksa kanonskog prava (usp. kan. 771.), propovjednik se u naviještanju Evandjelja ima služiti svim dostupnim sredstvima, kako bi Božja riječ doprla do što većeg broja slušatelja.

107. Tako o župi Vrbovsko u Gorskome kotaru govori njezin župnik dr. Đ. Puškarić. Usp. *Veritas* 29 (1990) 9, 12.

samo na omal
e svatko čim
com. Zato je
grobiju, pra
mu ne žele u
oš stajanje u
lom kojim se
je primjen
" (Iz. 56, 10)
govoriti (Qui

Crkva dobiva
lo i sadašnje
. koja je u pl
ražbu, bila je
leksa načelo
je zbog pri
vno blo priv
o loš životni
stovali zaba
' i pučanstvo
) stražari na
tkriće svoja
a sramiti, da
ponos i hru

gdinju i bog
ska prošlost
zić koji po
pama, u mi
atne, ratne)

eksa kanonika
svim dostupnim
Jsp. Veritas 99

poratne događaje u njima. Uz taj prvotni razlog ništa manje nije bio odlučujući ni drugi: historiografija više nije sluškinja politike. Epohalna promjena na političkom području oslobodila je domovinsku Crkvu nasilno nametnutih okova šutnje. Svjetskim padom komunizma sloboda je otvorila i dosada zatvorene stranice povijesnih istina. Dočekali smo dane da i o temama, nepoželjnim pače i kažnjivim u doba bivšeg režima, možemo slobodno pisati i govoriti. Stoga mi se nametnulo kao svojevrsan imperativ¹⁰⁸ da stuvim na papir i te bolne stranice iz prošlosti Loziću i zatim meni povjerenih župa. Uostalom "Scripta manent" i "Quod non est in charta, non est in mundo". Negdje sam pročitao kako tek treba napisati ratnu i poratnu povijest Crkve u Hrvata. Drugo i treće poglavlje ove studije moj je skroman doprinos toj tematici.

U obrađenoj ovostoljetnoj crkvenoj povijesti dotičnih župa svakako je najpotresnije poglavlje 2.2.2., u kojemu je riječ o don Marijanu Kneževiću. Kao predstavnik Crkve zastupao je i izlagao njezine službene stavove u pogledu tada aktualna staljinističkog komunizma. Dobro je znao da je papa Pio XI., uz talijanski fašizam i njemački nacizam, osudio bezbožni komunizam (enciklikom "Divini Redemptoris" 1937.g.), koji je držao glavnim neprijateljem kršćanstva.¹⁰⁹ Knežević je u tom smislu dijelio stavove i istupe hrvatskih biskupa, predvođenih zagrebačkim nadbiskupom A. Stepincem. Stotinama hrvatskih svećenika, žrtvama protuvjerske i protunarodne mržnje, pribraja se i Knežević, kojemu je - uvjetno rečeno - jedina krivnja što je u svojoj revnosti pogriješio *per excessum*.

Zaključujući ovu studiju, vratimo se Loziću. "Stekavši savršenstvo u malo vremena, dugo je živio; i jer mu je duša bila draga Gospodinu, On ga je hitro izbavio od zloće oko njega" (Mudr 4,13-14). Njegov se život ne bi smio brojiti po godinama, nego po njegovu svećeničkom radu. Desetljeće takva rada u Gdinju i Bogomolju, koje ga je stajalo višestruka napora, odvijalo se u njegovim najboljim godinama. Svoju duševnu zrelost, naime, čovjek postiže u dobi od 35-40 godina (Lozić je postao gdinjsko-

108. T. UJEVIĆ: "Ta besjeda je lomača, i dužan sam je kriknuti ili ću glavnjom planuti." - M. GORKI: "Pisac mora pisati, kad svijetu ima nešto kazati."
109. A. FRANZEN, *Pregled povijesti Crkve*, Zagreb 1970, 302.

bogomoljski župnik u 33. godini). Mentalne sposobnosti - inventivnost i kreativnost - u tim godinama dostižu svoj vrhunac.¹¹⁰

Tu znanstvenu tvrdnju, primijenjenu na Lozića, potkrijepit ćemo njegovim riječima Lozićeva poglavara, hvarskog biskupa S. Štambuka:¹¹¹

*"Zahvaljujemo Bogu za divan lik svećenika i za njegov neumoran rad u župama Hvarske biskupije (...), gdje osta na njega dobra uspomena. Ožalošćeni smo zbog njegova preranog odlaska, a utješeni nadom da će nas zagovarati kod Gospodina. (...) Dobri Bog, u kojega je vjerovao i kojemu je predano služio, neka ga primi među izabrane svoje!"*¹¹²

110. D. MORRIS, *Govor tijela*, Zagreb 1988, 9.

111. *Slobodna Dalmacija* broj 14262 od 14. VIII. 1990.

112. Lozić je po redu deveti svećenik hvarske biskupije o kojemu sam pisao. Preostalih osam svećenika bit će navedeno kronološkim redom, uz naznaku časopisa u kojima su objavljeni radovi o njima: 1) i 2) braća DDr. JERONIM (1709-1762) i DDr. FRANE (1724-1788) BONAČIĆ, u *Služba Božja* 29 (1989) 1 i 2, 116-130; *Crkva u svijetu* 10 (1975) 3, 282-284; *Marija* 25 (1981) 390-392; 3) ANDRIJA PERIĆ (1843-1918), usp. bilj. 24; 4) Dr. ANTE MILIĆEVIĆ (1861-1903), u *Crkva u svijetu* 12 (1977) 2, 185-187; 5) PETAR RUDAN (1887-1975), usp. bilj. 14; 6) JAKOV LUŠIĆ (1893-1985), u *Služba Božja* 26 (1986) 2, 182-185; *Marija* 24 (1986) 5, 188-189; 7) IVAN BABAROVIC (1896-1980), u *Služba Božja* 29 (1989) 4, 327-341; 30 (1990) 2, 169-179; *Marija* 24 (1986) 6, 214-215. 8) DRAGO LOVRIC (1918-1979), usp. bilj. 29. Također sam skupno obradio svećenike rodom iz mojega zavičaja; usp. bilj. 7.